

VII. ÉVFOLYAM

1918

JUNIUS

MEGJELENIK

MINDEN-HO

ELSEJÉN.

ADALTA

ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TUDOMÁNYOS-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

AZ ORSZÁG KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

JOHN MARTIN : „UND ADAM HÖRTE DIE
STIMME DES HERRN IM GARTEN“

JOHN MARTIN : „ÉS MEGHALLOTTA ADÁM AZ ÚR
ISTEN HANGJÁT AZ ÉDEN KERTJÉBEN“

A „Múlt és Jövő“ 1918 júniusi műmelléklete

MULTÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 40 korona.
Diszkiadásban 50 korona. Omiketagság külön 4 korona.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918. JÚNIUS.

DR. LÓRÁNT LIPÓT: ÚJ HARC, ÚJ KULTÚRMUNKA

A megünnepelet emancipáció ötven-
éves jubileuma után, úgy látszik,
még vannak, akik visszafelé sze-
retnék forgatni a történelem kere-
két és visszaáhitják azt az időt,
amikor a kultúra helyett a sötét-
ség uralkodott, amikor a magyar zsidók, mint
jogfosztott páriák tengették nyomorúságos életü-
ket. Emlékezzünk csak vissza, 1882-ben voltak,
akik nem riadtak vissza attól, hogy a magyar
parlamentben, a népszabadság eme védvárában,
az emancipáció megszüntetését hangosan köve-
teljék. És ma ismét, úgy látszik, ez a vésteljes
hidra emeli föl fejét és az alatt az álürügy alatt,
hogy veszélyben a katolicizmus, az uralkodó
vallás, megszervezik a polgárságot és az ifjú-
ságot, asszonyokat, leányokat, munkásokat és
munkásnőket, városokban és falvakban, hogy
a testvéri, a felebaráti szeretet helyett a fele-
baráti gyűlöletet terjesszék. Milliókat gyűjtenek
sajtóalapra, egy újabb sajtóháborúra, mely fel-
fogja éleszteni a nép gonosz ösztönét és fele-
kezeti gyűlöletre uszítja. Mintha a mostani világ-
háború még nem hozott volna elég borzalmat
az emberiségre, még belső, felekezeti háborút
is akarnak szítani, főleg ellenünk, a zsidók ellen,
kik annyi vért áldoztunk a harcmezőn a haza
nagyságáért, a nemzet dicsőségeért. És mi zsidók,
tétlenül, ölbetett kézzel várjuk a fátumot, a meg-
alázást, az elnyomatást, várjuk a vihart, melyet
a vésteljes fekete felhők fejünkre zúdítanak.

Vannak-e nagyjaink, vannak-e vezéreink?
Föl vagyunk-e vértelve a készülő harcra, készen
tartjuk-e a fegyvereket, hogy szembeszálljunk
ádáz ellenségeinkkel? Íme, mit látunk? A zsidó-
ságban mindenütt csak egyenetlenség, meg-
hasonlás, irigység, mely mind nagyobb szaka-
dékokat, szélesebb, megközelíthetlenebb üre-
geket hasít és a veszély láttára sem akarunk,

sem tudunk szervezkedni, hogy képesek legyünk
a várható támadások ellen erélyes ellentállást
kifejteni. Igenis, a zsidóság beléletében min-
denütt csak zűrzavart, elposványodást, vallásos
indifferentizmust látunk. Így akarjuk életben-
maradásunkat biztosítani és azt a magasztos
missziót teljesíteni, amelyről Rénan a „L'église
chrétienne“-jében azt mondja: „El sem képzeli-
hetjük, mivé lett volna az emberiség története,
ha valamely esély a kicsiny zsidó népfajt a
föld színéről eltüntette volna!“

Csak rajtunk múlik, ha nálunk is az anti-
szemitizmusnak olyan hullámai fognak össze-
csapni a fejünk fölött, mint Franciaországban,
ha megint szenvedésre, nyomorúságra leszünk
kárhóztatva és az emancipáció nálunk is csak
írott malaszt marad.

Vagy tán nem él bennünk többé őseink szel-
leme, mely a Pharaók, a Hámánok, a szirianu-
sok fölött diadalmaskodott?!

Nem gondolunk holmi lármás külső harcra,
amely minden apróságból országos zsidó gra-
vament gyárt és csak felkavarja a szenvedélye-
ket és gyarapítja az antiszemitizmust. De nem
kell-e ilyenkor legalább belsőleg feleszmélnünk
és fokoznunk a zsidóság tudatát, erejét és bel-
értékét önmagunk előtt?!

Az emancipációval a zsidóságban évszáza-
dokon át visszafojtott szellemi erők egyszerre
felszabadultak, hogy mindenütt, hol szellemi
erők küzdenek, hol a szabadságért, a kultúráért,
az emberek jogaiért folyik a harc — látjuk ezt
legújában Oroszországban is —, mindenütt, a
zsidó embert, a zsidó szellemet a küzdők tábo-
rában, az első sorában találjuk. És büszkeség-
gel mondhatjuk, hogy hős fiaink e borzalmas
világháborúban is a véres csatamezőkön a
hazaszeretet lángoló tüzével vívják az élet-halál-
harcot, de mi itthonmaradottak is polgártársaink-

kal a közös nemzeti érzésben egybeolvadva nemcsak anyagi javainkat a zsidó szív szokott bőkezűségével rakjuk le a haza oltárára, hanem a szellemnek éles fegyverét, az észnek fényes pengéjét is villogtatjuk a nemzet szabadságáért, az egyenlő jogok kivívásáért, az emberiség boldogulásáért. És amikor a zsidóság legsajátabb belső ügyéről van szó, megállhatunk-e tétlenül és tehetetlenül?

Aki ismeri a zsidóság történetét, az meg van győződve a zsidó fajnak állhatatosságáról, szívósságáról, leküzdhetetlen ellentállási képességéről. Mert a zsidóság, minél nagyobb volt az idők vihara, minél kegyetlenebb volt a türelmetlenség, az üldözés, minél erősebben taposták a földhöz, annál nagyobbra nőtt lelki ereje, annál elszántabban állta meg helyét. Mert a zsidó nép bizalma, reménye mindig az ég felé irányult és az őseitől reámaradt kincsből, a Bibliából, a bölcsesség, az erkölcsi megtisztulás ezen örök forrásából merítette leküzdhetetlen erejét.

Ez adta a zsidó népnek azt az összehasonlíthatatlan ellentállási erőt, ez adta a képességet, a hatalmat, hogy túlélte a nagy világbirodalmakat és fenntarhatta magát hontalanul napjainkig. Ennek köszönheti a zsidó népfaj intelligenciáját, szellemi tehetségét, a fajnemesítés eme legkimagaslóbb jelzőjét. Még a legalsóbb rétegekben tengődő zsidó ember is egész tudásának alapját, világnézetét, erkölcsösségét a Bibliából merítette, amelynek olvasásában, tanulmányozásában, megértésében magát mindig gyakorolta és ez az oka, hogy még ősidők óta a zsidó népfajban analfabéta nincsen, hogy minden egyes zsidónak meg van a kvázi nemesi oklevele és e nemes, intelligens származása nem újabb keletű, hanem azt már őseitől örökölte.

De amikor szomorúan kell megállapítani, hogy a zsidóságban ez a hagyományos tudás kivész, hogy a zsidóság elveszti az ősi talajt, amelyből mindig megújhódott, amikor szomorúsággal látjuk, hogy a magyar zsidóság erőforrásai apadnak és nemcsak kívülről ólálkodik reá az ellenség, hanem belülről is rág rajta a féreg, a hitehagyás!

Akadnak hitehagyottak, kik őseik örökétől megválnak csak azért, mert még mindig a diaszpórában, a „gólusz“-ban élünk, nagyobb része pedig valami anyagi előny, társadalmi pozíció elharácsolásáért és egy része azért, mint azt szemérmetlenül maguk állítják, hogy gyermekeik, utódaik könnyebb megélhetésének, érvényesülésének útját egyengessék, és persze elfelejtik azt, hogy a létért való küzdelem, akadályok, nehézségek leküzdése, tehát küzdelem nélkül meg sem vívható. Ezek a renegátok elárulják a népfajt, melyhez dicső őseik tartoztak, árulói lesznek a több ezeréves küzdelmekben hősieken megvédett zászlónak, amely alatt szüleik erkölcsi

és anyagi babérokat szereztek és a hitfelekezetből kitérve, észre nem akarják venni gúnyos mosolyát új hittársaiknak, akikhez átszöktek. Ezek magukban viselik a szégyenüket. De mindnyájan vagyunk felelősek azokért, kik azért hagyták el hitüket, mert a zsidóságot nem ismerik, mert nem nyújtottunk nekik módot arra, hogy vallásuk örökkévaló eszméit, népük és fajuk kultúrértékeit megismerjék!

Azonban bármennyire volt, van és lesz is még a hitehagyottak száma, azért mégis a zsidó népnek nagy tömegei, mint ezt a zsidók története mutatja, minden csábítástól és minden üldözéstől el nem tántorítva mélyen gyökereznek a zsidóságnak ősi talajában és ez a zsidó népfaj jövőjének és örökkévalóságának legszilárdabb biztosítóka. A zsidó nép élni fog örökké!

És ha hiszünk a zsidó nép örökkévalóságában, meg kell ragadnunk minden eszközt, amely a zsidóság életét igazabbá, bensőbbé, tartalmasabbá teszi. Minden zsidó szülőnek kell, hogy igazi vallásos, erkölcsös nevelésben részesítse a gyermekét, a vallás iránti szeretettel önérzetessé, tudatossá tegye, csepegtesse lelkébe a lelkiismeretességet, az idealizmust, a magasabb, a nemesebb célokért való rajongást. De ezeken kívül kell, hogy a zsidóságnak minden lelkes híve bármely pozícióban, rangban és állásban legyen, hittestvérei körében a faji érzést és az együvé tartozásnak, a szolidaritásnak hitét és történeti tudatát fölélessze és ébrentartsa. Ez legyen egyszersmind minden zsidó kulturális és humánus intézménynek is legfőbb célja és hivatása. Mert a zsidó öntudatosság és a szolidaritás az egyetemes zsidóságnak két szilárd védbástyája, amelyeken ellenfeleink ostroma mindenkor kudarcot vall.

Zsidó tudás a leghatásosabb fegyver, ha a zsidóságnak védekeznie kell ellene indított harcokban. „Wissen ist Macht.“ Nekünk nem az erőszak a fegyverünk, hanem a szellem. Azért kell mindenekelőtt szellemi erődítményeinket óvni és körülsáncolni. És azért örömmel üdvözölöm a „Magyar Zsidó Irodalmi Alap“ nagybizottságának történeti fontosságú vállalkozását, mely szellemi tekintetben egyenesen az eugenika, a fajnemesítés magasztos céljait szolgálja. Lelkes felhívásában, melyet magyar zsidó testvéreinkhez intéz, azt a nagy feladatot tűzte ki célul, hogy az irodalom, a kultúra nemes eszközeivel a zsidó érzést akarja mélyíteni, a zsidó tudást terjeszteni népszerűen megírt könyvekkel és füzetekkel a zsidóság történetéről, nagyjairól, hőseiről, kül- és beléletéről a zsidóság ismeretét általánossá tenni. Ez olyan nemes feladat és olyan nagy missziót lesz hivatva teljesíteni, melyet mindenkinek, aki a zsidóságnak igaz híve és népe szent ügyét szívében viseli, lelkesedéssel, szeretettel, áldozatkészséggel kell támogatnia.

PATAI JÓZSEF VERSEIBŐL

LOBOGÓ SZÍVVEL . . .

Lobogó szívvel indulok elébed,
Szerelmes álmod, ébredj, ébredj, ébredj.

Sötét az éj még. Én vezetlek, drágám,
Dús rétek pázsitján, mezők virágán.

S erdős sziklák közt, hol sasok repülnek,
S nagy zuhatagon kis hidak feszülnek.

És ormok közt, hol szörnyű szakadékon
Kidőlt tölgy visz át, párkánytalan, vékony.

De te ne félj, ha mélység száját tátja,
Előtted jár szívem, mint égő fáklya.

KIRÁLYI FÉNNYEL . . .

Királyi fénnyel, orgonavirággal,
Várlak, királynőm, dúsan, egyedül,
Már hallok hintód drága dübörgését,
És szívem húrja himnuszot hegedül.

Már látom, lengve lobog felém kendőd,
Még néhány lépés, oh, mily hosszú út,
S kitárom eléd két karom lihegve,
Mint vendégváró diadalkapút.

S köszöntlek némán, fejedelmi csendben,
Se szó, se könny, sem kacaj, sem beszéd,
Ki hozod kincsek pompás ajándékát:
Kincses Magad s gyönyörünk Gyermekeit.

GLÓRIA NÉKED . . .

Arcod fehérebb, szemed lágyabb,
A pillantásod búra bágyad,
De fejed körül égi kör,
Szentségek fénye tündököl.

Sugár alakod összeernyed,
Megnehezül a lányos termet,
Mégis szebb vagy, mint valaha,
Glória neked, szent Anya.

Vigyázva, lassan lépkedel,
Majd meggörnyeszt a szent teher,
De mögötted száz széráf lépked,
Órizve, óva minden lépted.

És gyermekünket féltve, óva,
Ki lesz világok megváltója,
Örök szerelmünk szent fia,
Glória neked, glória.

MINDEN . . .

Minden lehelleted, mely szerteárad,
És ajkaimmal fel nem szívhatom,
Mint vesztett üdvöm siratom.

Minden mosolyodat, mely tovalebben,
És meg nem pihen komor arcomon,
Mint halottamat gyászolom,

Minden sugár, mely szemedből kiszökken,
És el nem fogja fénysóvár szemem,
Mint eltűnt kincsem keresem.

MESSZE LIBÁNONBÓL

Messze Libánonból
Jönnek ölelések,
Csókos üzenetek,
Elém vágyva lépnek,
Csókos ölelések
Messze távolokból.

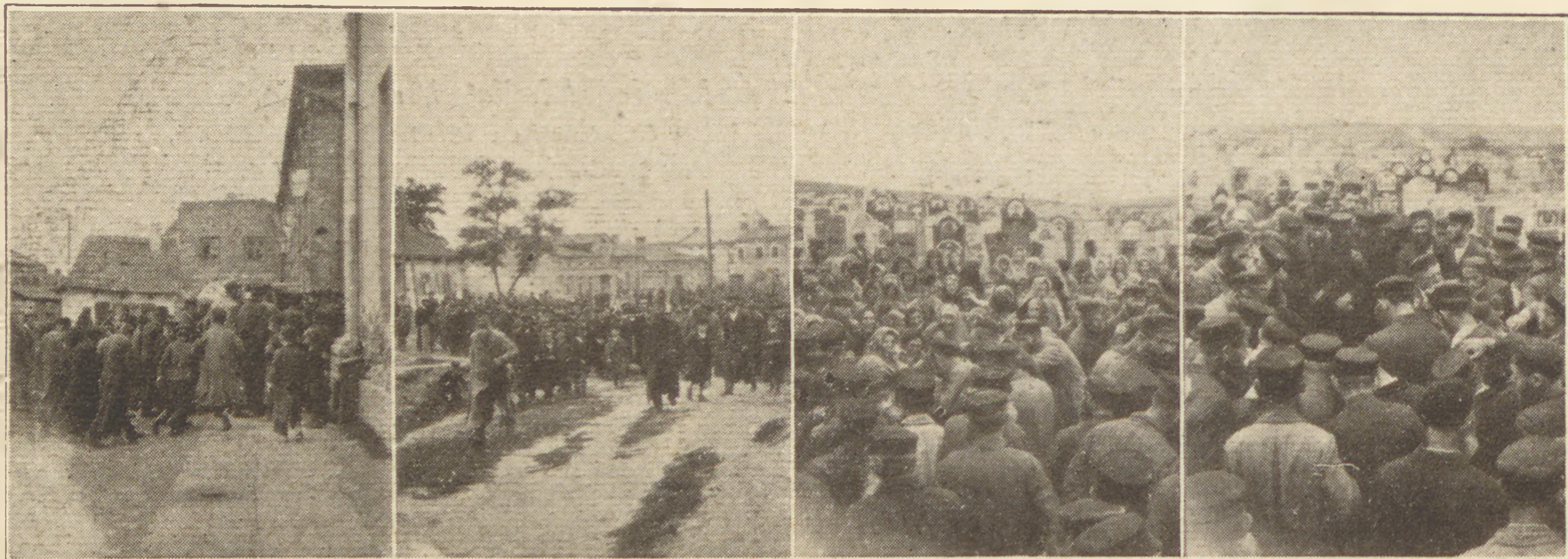
Rájuk nézek búsan,
Lenyesve a szárnyuk,
Jégcsapos az ajkuk,
Búsan nézek rájuk.
Oh, mért hozta szárnyuk
Messze távolokból?

MAGÁNYT ZENGŐ BÜSZKESÉGEM

Magányt zengő büszkeségem
Hányszor lázadt ellened,
Elrejtettem lelkem mélyét,
Ezt nem osztom meg veled.
Fejedelmi menedék ez,
Te sem járhatt itt velem.
S lassan, lassan önfeledten
Odaadtam mindenem.

Hányszor hívott ki az élet,
Futni csendes csók elül,
Járni titkos hajnalokban
S alkonyestben egyedül.
Vinni kincsem messze, messze
S járni mint nagy idegen
S rám ragyogtál te, az Élet,
S odaadtam mindenem.

Hányszor vártam, dús Ahasvér,
Jogaram, hogy emelem,
S szólok hozzád: „Mit kívánsz még?
Én királynőm, Eszterem!
Kérd a fele birodalmam,
Csak koronám hagyd nekem.“
S megjelentél mosolyogva
S odaadtam mindenem.

Leichenbestattung in Dzialossyce

Zsidó temetés Dzialossycében (Orosz-Lengyelország). (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

PATAI JÓZSEF: VOLT EGYSZER EGY KUTYA...

halottasház udvara már telistele volt zsúfolva. Az asszonyok és gyerekek közt néhány kíváncsi férfi is tolongott és feszengett. Odamentek egészen közel az ablakhoz, félig húnyt szemmel sandán be-bekandikáltak, aztán megborzadva hőköltek vissza.

— De csúnya halott!

— Amilyen csúnya volt az élete.

— Nem is kellett volna eljönni a temetésre.

— A besúgót a túlvilágból is kizárják.

Belülről a halottasszoba félhomályából nyöszörgő zoltárhangok verődtek az ablaküveghez és nyikorogtak, mintha a fülekbe akarnának hasítani. Közben egy-egy hidegvízszugár suhogott és sercegett, amint végigsúrolta a tisztítódeszkán lábára állított halottnak megmerevedett, kemény testét.

— Már mosdatják — riad fel egy hang az udvaron.

— Ha a bűneit lehetne ilyen könnyen lemosni! — felel egy másik.

— „És reátok öntök tiszta vizet és megtisztítalak benneteket minden tisztátalanságotoktól, szól az Örökkévaló“ — hallatszik ki a halottasszobából. Az udvaron megdöbbenés fut át néhány pillanatig. A hetyke szóbeszéd hirtelen efnémul. A halál mindenhatóságának áhitatával figyelnek a belülről kiszűrődő komor hangokra, amint a halottmosók az Énekek Énekének verseit morzsolják munkájuk közben monoton, szomorú melódiával.

— „Az ő feje választott drága sárarany, fodor haja fekete hollók.“

— Most a fejét mosdatják — szól valaki halkan.

— „Az ő orcái hasonlatosak a drága füveknek táblájához, a felnevekedett szép plántákhoz, az ő ajkai a liliomokhoz, melyekről drága olaj foly“.

Az áhitat fátyla néhány pillanat alatt fellebbent és ismét el-elröppent egy-egy konok megjegyzés:

— No bizony az ő ajkáról nem drága olaj folyt, legföllebb forró olaj, amellyel nagyon sok embert megégetett.

Bent újra sercegett a leömlő vízszugár és újra szólt a szomorú ének:

— „Az ő kezei aranyrudak, beléjük foglalván hiacintus drágakövek“.

— Most a kezeit mosdatják.

— Inkább azt kellene reáolvasni a Bibliából, hogy „a kezek Ézsau kezei“.

— Hagyd szegényt, már nem árthat senkinek.

Az elevenedő beszélgetésbe beleszól a halottasszobából hallatszó zsolozsma:

— „Az ő hasa zafírral megrakott elefántcsontnak fejérsége.“

„Az ő szárai színarany fundamentumon álló márványkőoszlopok.“

— Már a lábait mosdatják.

— „A te tomporodnak kerületei mint a mesterember kezétől csináltatott kőöntvények.“

A halottasszobából most fűszeres illatok párája áradt ki az ablakréseken. Bent már a fűszeres fürdetés folyt.

— „Nárdus és krokosz, kinna és kinmon és a Libánon minden bokra, mirrha és aloé és minden fűszerszámok...“

— Látod — eszmél föl egy öreg a tömegből —, ha meghalunk, mind egyformák leszünk. A besúgóra és árulkodóra épp úgy elmondják az Énekek Énekét, mint a legjámborabb, legszenőbb caddikra.

— A halál mindent kiengesztel... .

A halottasszobából kihallatszott az öltöz-

Grabsteine aus Lublin

Sírkövek a lublini temetőből. Régi fésiremlék, fiatal nő, öreg férfi, tudós sirja. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

tetés zsolozsmája: „Ímé eltávolítom rólad a te bűnödet és felöltöztetlek patyolatfehérbe.“

Az emberek egyre gyűltek, gyülekeztek. Már el sem férnek az udvaron, sokan kiszorulnak az utcára, ahol apró csoportokba verődve beszélgetnek.

— Milyen nagy temetés!

— Életében került mindenki és most mindenki itt van!

— Csak a gyászbeszéd hiányzik, hogy igazán szép temetés legyen.

— Mit lehetne itt mondani? Hogy hány embert tett tönkre a besúgásokkal? Hogy ez volt a kenyere? Itt nincs mentség. Ezt még a halál sem engesztelheti ki.

A fekete lepellel leborított holttestet kihozták a halottasházból és letették az udvarra. Még egy halk, rövid ima, aztán lassan vállukra vették a halottat és a menet megindult.

Alig tettek néhány lépést, a meglepetés moraja zúgott végig a tömegben.

— Jön a rebbe! Jön a rebbe!

— Csak nem akarja megadni neki a tiszteletet?

— Tán ő is kíváncsi?

— Vagy tán félt el nem jönni?

A menet hirtelen megállt.

Némán utat nyitottak a caddiknak, aki földig-erő fehér köntösében, szomorúan lecsüggesztett fejjel közeledett a koporsóhoz. Halkan intett a halottvivőknek, induljanak tovább. A menet szótlanul folytatta útját, csak itt-ott hangzott fel mélan a halotti zsoltár: „Pajzs és vért az ő Igazsága, nem félsz a rettegéstől éjjel“. Közbenközben az alamizsnások megcsörgették a perselyeket: „Jótett megment a haláltól“ és gyéren hullottak a kísérők garasai a zörgő perselyekbe. Mindenkinek lelkét az a nagy kérdés zaklatta, mit fog mondani a nagy „polnai“, akit a nagy fenyítőnek neveznek és aki sohasem mond mást, mint az igazat. De el lehet-e itt mondani az igazat? Nem fogják-e elfogni és börtönbe

vetni? Hiszen a halott a Vár bérence volt. És különben is szabad-e halottat, bármilyen halottat megszegényíteni?

Csakhamar híre ment, hogy a caddik is ott van és a gyászmenet néhány perc alatt tízszeresére gyarapodott. A város apraja-nagyja loholva sietett utána. Mindenki hallani akarta a „nagy fenyítő“ szavait.

Már túl voltak a város határán, sűrű őszi köd feküdte meg a mezőket, az utakat. Csak akkor lehetett a kiskövű temetőt észrevenni, amikor már ott állottak a szürke halottas „Sátor“ előtt.

A halottvivők letették a koporsót a földre. Mindenki feszülten, lélegzetét visszafojtva figyelt. A caddik néhány percig némán, magába merülve állt a komor, feszítő csendben, aztán szaggatott, szomorú hangon, a gyászbeszédnek siránkozó, lassú lejtésével kezdte:

— Volt egyszer egy kutya...

A szemek hirtelen a csodálkozás tükrében villantak össze. Sokaknak szívét aggodalom szállta meg. Hátha megtudják a Várban?...

A caddik zavartalanul folytatta:

— A kutya neve Britán volt és az ura nagyon szerette, mert vadászatain ő fogta a leg szebb vadakat. És történt egy napon, hogy meghalt ez a kutya...

— Láttad? a caddik most ujjával a koporsóra mutatott — súgta egy asszony a szomszédjának.

— Hallgass, az nem lehet, hallgass.

A caddik emelkedettebb hangon beszélt tovább:

— És az állatok közt nagy öröm tört ki, hogy megmenekültek Britántól, a nagy kutyától. De a róka, az állatok legokosabbja, reájuk szólt: „Mit örültök, ti balgák? Ha meghalt volna, mielőtt a többi kutya megtanulta tőle a vadfogást, helye lett volna az öröme. De most, hogy a többiek is eltanulták, még csak rosszabb lesz ezentúl. Mert eddig, mikor a többi kutyák látták, hogy amit ők fognak, azt is kikapja a szájukból a Britán és viszi az uruk-

MŰVÉSZET AZ OROSZ-LENGYEL GETTÓKBAN

— Levél a harctérről. —

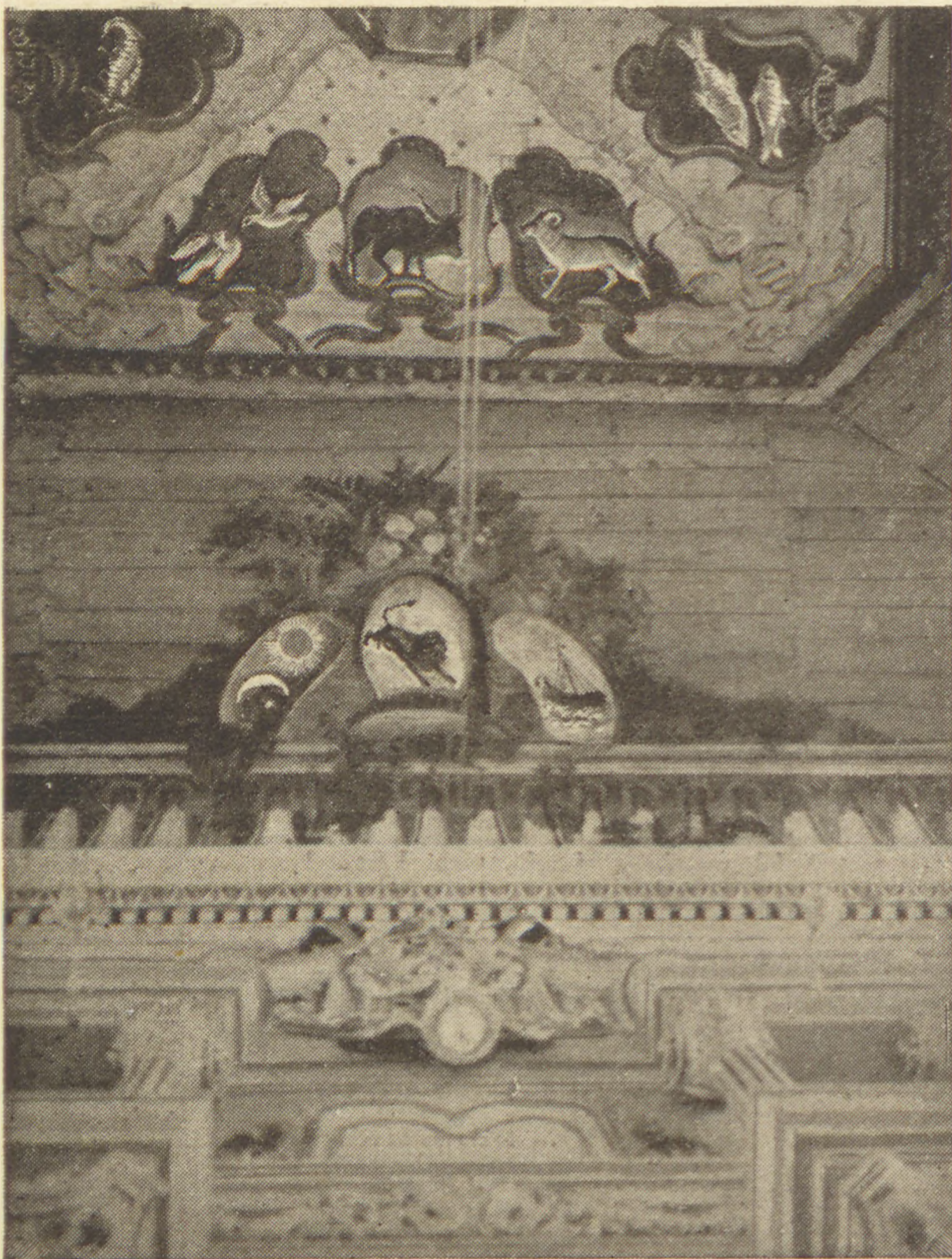
Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

béke napja ragyog már itt feletünk, már nem halljuk az ágyúdörgést és már nem kell félnünk az eltévedt gránáttól, mely épp oly biztosan és kegyetlenül öl, mint az el nem tévedett. Verejtékesen, de nyugodtan építjük az utakat, nem a páncélos autók és nehéz mozsarak számára, hanem a gabonaszállító szekereknek, a béke gyümölcseinek átfuvaroztatására.

És ezekben a nyugodtabb napokban inkább jutok hozzá, hogy a Mult és Jövő számára készített harctéri fényképgyűjteményemet rendezem és kiválogassam azokat, amelyek leginkább tarthatnak számot a nagy nyilvánosság érdeklődésére.

Az első, ami engem Orosz-Lengyelországban meglepett, az a gettó művészete volt. A gettó művészete? — kérdezik sokan, akik otthon csak mint kaftános árdrágítóról hallanak a lengyel zsidókról általában. Nem akarom ezúttal

A dzialoszycei zsidó templom mennyezefestményének részlete. A hónapok csillagképei és Izrael törzsének címerei, (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)
Deckengemälde der Synagoge zu Dzialoszyce

hoz, aki mindig csak Británt becézgeti, abba-hagyták a fogást, gondolván, miért fáradjanak ők másnak. De most, hogy ez a Britán meghalt, most minden kutya törekedni fog, hogy minél többet fogdosson, hogy ő legyen az úr kedvence. És lesz egy kutya helyett sok kutya... Mit örültök hát?...

A caddik itt elhallgatott. Izgatottan, kitüzese-dett szemekkel, reszketve állott a helyén. Majd hirtelen magasra emelte a jobb kezét, mint aki megfenyíteni készül valakit. Aztán egymásután háromszor reáütött a tenyerével a koporsóra:

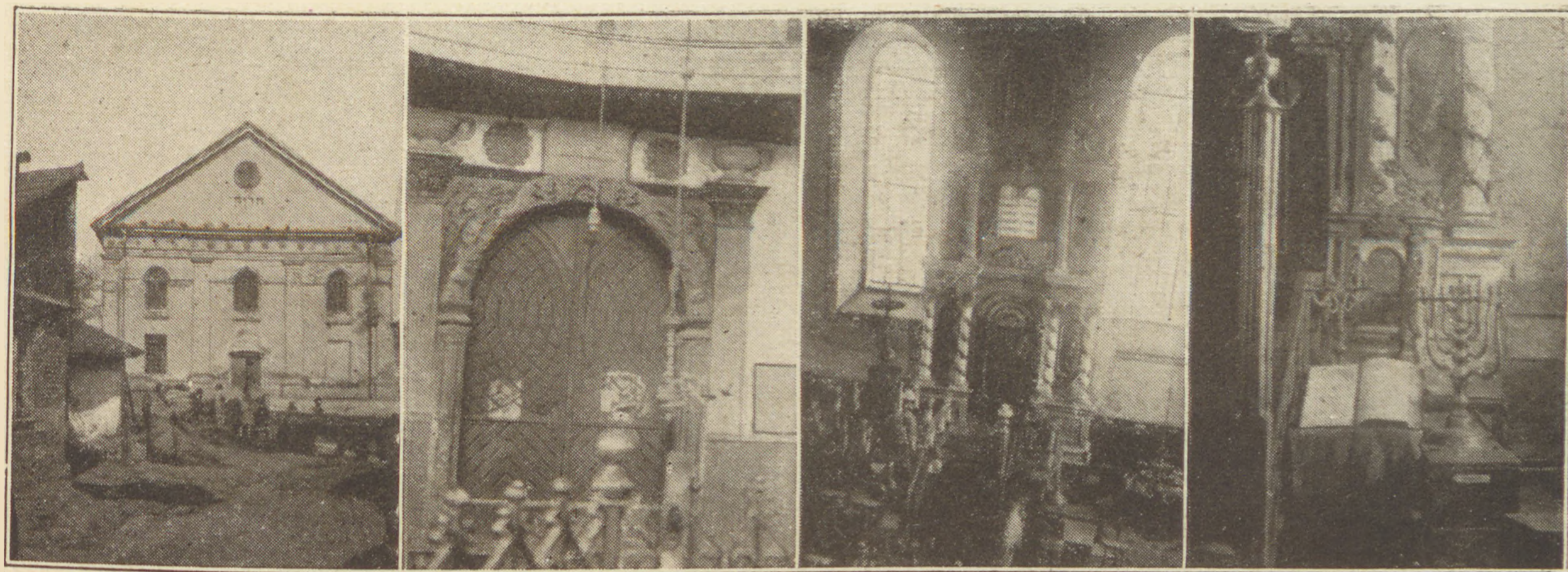
— Temessétek el a halottat!

Megfordult és odasietett a kocsihoz, amely ott várta a temető kapuja előtt. Mélységes döbbenéstől megmerevedett szemek követték. Gyorsan felült tanítványával és hazahajtatott. Az egész úton mélyen gondolatokba merülten ült a caddik, majd tétován, halkán mozgatta az ajkait, mintha valami láthatatlan lélekkel beszélgetne.

— Mondj te is fiam egy imát a halottért — fordult ellágyulva a tanítványához. — Látod, ennek az eltévelyedett léleknek sohasem lehetett volna üdvözülése. De a halottnak megszégyenítésével megbűnhödtetem és megengeszteltem az élete bűneit és megmentettem Izrael egy lelkét a Lelkek égi Csarnokának...

A dzialoszycei zsidó templom mennyezefestményének részlete. A hónapok csillagképei. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)
Deckengemälde der Synagoge zu Dzialoszyce

Die Synagoge in Dzialosyce

A dzialosycei zsinagóga külseje és belső részletei, (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

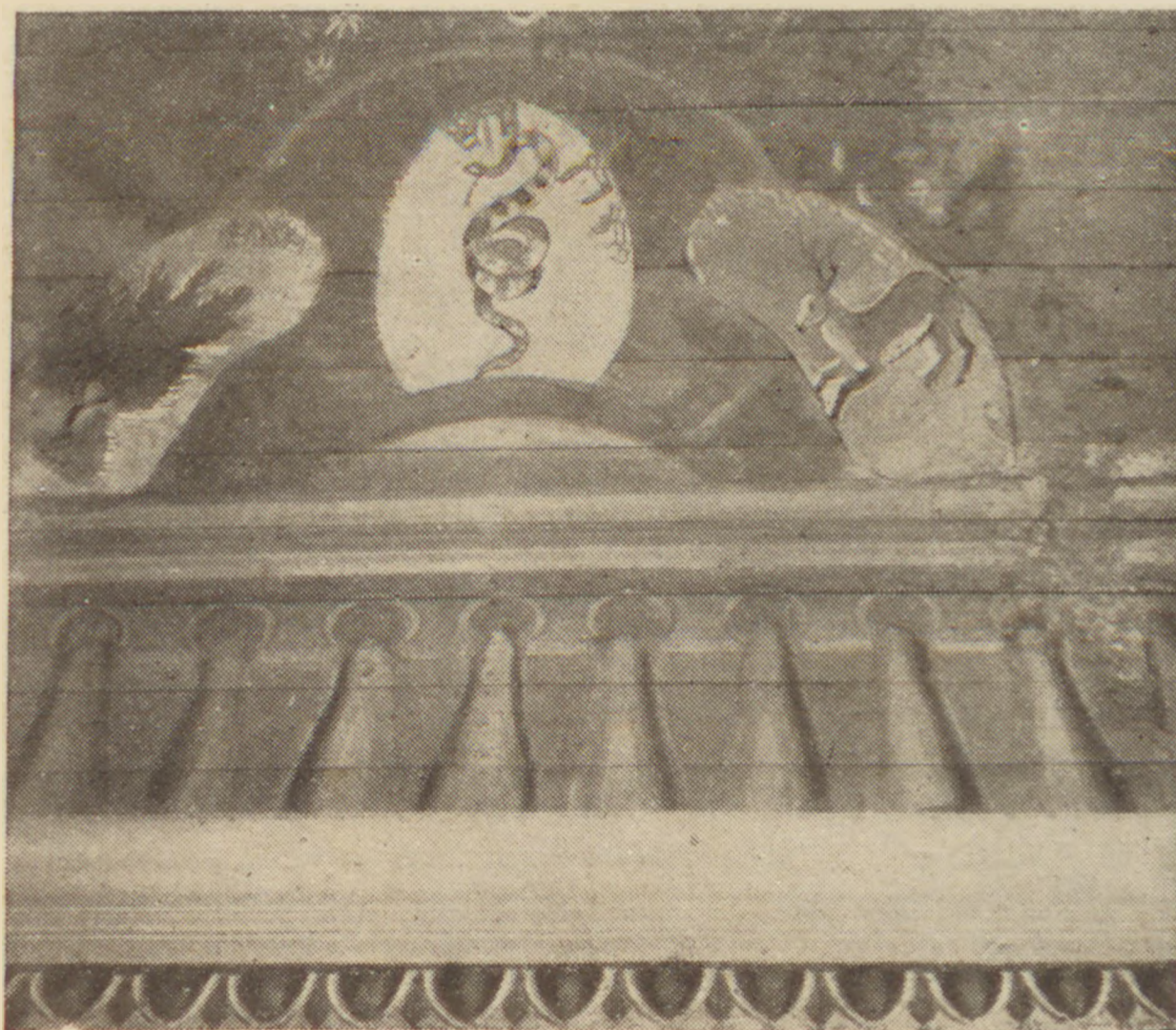
leírni azt a hazafias áldozatkésztséget, amellyel a lengyel zsidók bennünket a harctér művelteiben és munkálataiban, valamint a vendégszeretet ezerféle jeleivel támogattak. Azokról a lengyel zsidó hősookról se szólok, akik ott aluszszák örök álmukat a különböző zsidó „haditemetők”-ben. De hogy a lengyel zsidónak van nemesen érző szíve és minden szépért felbuzdulni tudó lelke, erről legjobban a gettó művésze tanuskodik.

A dzialosycei zsidó templom például kívülről nem hivalkodhatik semmiféle pompával — ezt bizonyára meg sem engedték volna —, de belülről a mennyezet és a falak több évszázados freskókkal vannak díszítve. Nem egy Michelangelo festette a gettó Sixtinájának faliképeit és nem is tudjuk, ki volt az a régi zsidó művész, aki a mennyezetre reáfestette a bibliai leírás nyomán Izrael tizenkét törzsének címereit és a tizenkét hónap naptári csillagképeit úgy elosztva művészi érzéssel a felületeket, hogy egységes kompozícióvá olvadjanak össze. A közepen nagy sas allegorizálja a bibliai verset: „és vittelek benneteket sasszárnyakon”. A négy szögletben oroszlán, tigris, szarvas és sas illusztrálja az atyák mondását: „légy erős, mint az oroszlán, ürge, mint a szarvas, bátor, mint a tigris és gyors, mint a sas, hogy teljesítsd teremtőd akaratát”. A 12 törzs és a 12 hónap allegorikus képei hármasságokban fonódnak egymásba, amelyek közül a keleti csoport a reneszansz-stílusú frigyszekrény fehér korintusi oszlopai fölé ereszkedik. Az előimádkozóasztal ékes színes fafaragású támlával van ellátva, a frigyszekrénynek színezett virágfüzérrel átfont oszlopai között hegedű, fuvola, citera és egyéb hangszerek színes domborművei láthatók.

Ennek a kis zsinagógának művészi áhitatában olvad ünnepi hangulatba a gettó gyötrött zsidója, a nehéz munkás, a fuvaros és a kiskeres-

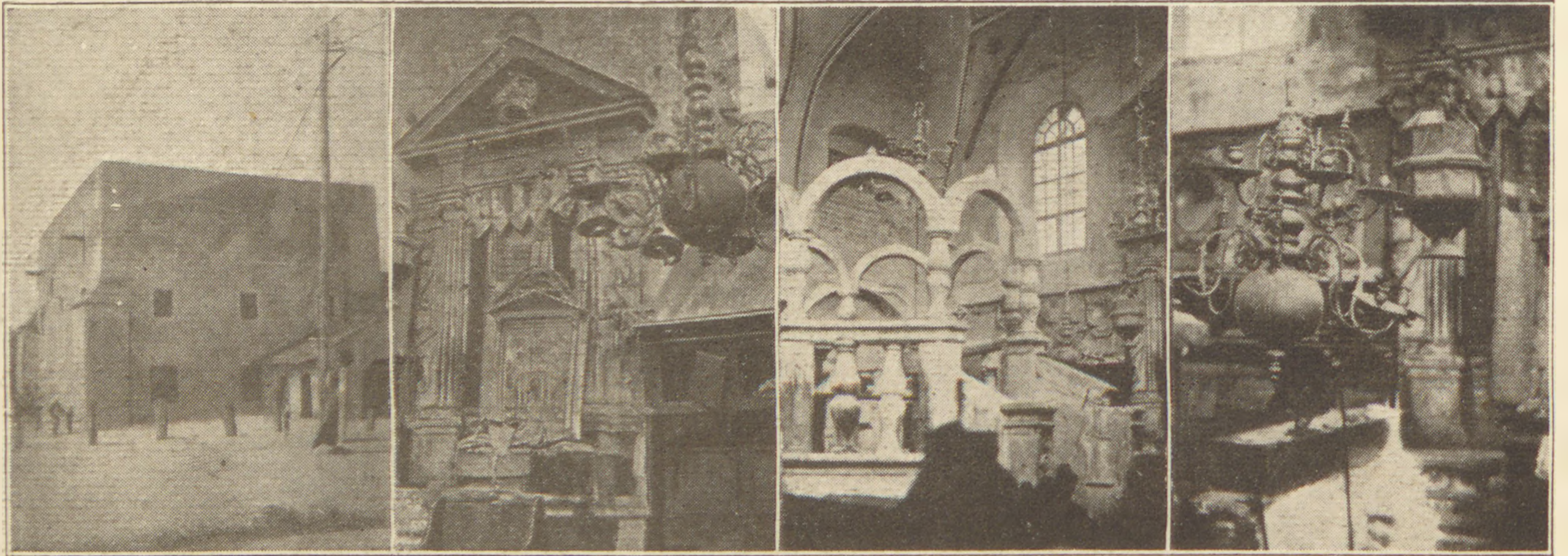
kedő, kik egész héten a Ryneken, a négyszögletes piactéren keresik a kenyeret legtöbbnyire igen nagy családjuk számára. A Rynek (Ring) különben mindenük a templomon kívül. Ez a piac, ez a börze, ez a műhely, ez a kávéház. Ha túlságos melegen süt a nap, hárman-négyen meghúzódnak egy ernyő alá és folytatják a teendőjüket. A Ryneken minden kapható. Egy alkalommal láttam a dzialosycei zsidókat, amint egy műkedvelő előadás számára kulisszákat festettek, meglepő gyorsasággal és pompás perspektív hatással. Más viszonyok közé kerülve talán mást is festettek volna. Ki tudja, hány művészi tehetség kallódott el itt a gettó nyomorában.

Hogy milyen nagy itt a szegénység, azt leg-hívebben illusztrálja az a kijózanító jelenet, amelynek egy szombati istentisztelet után tanuja

A dzialosycei zsidó templom mennyezetfestményének részlete. Naftáli, Gad és Áser, Izrael törzseinek címerei. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

Deckengemälde der Synagoge in Dzialosyce

Aus der Synagoge zu Pincsov

A pincsovi zsinagóga külseje és belső részletei. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

voltam. A színes, ódon zsinagógából kijövet a község apraja-nagyja a rituális fürdő helységébe vonult, ahol a kazánból forró vizet vittek haza a teához, miután szombaton főzni nem szabad, külön melegtartójuk pedig nincs.

Az életük csupa küzdelem, de a helyet, hol lelkük Istennel találkozik, felékesítik, ahogy csak lehet. És ugyanannyi művészettel díszítik az „örök otthont”, a temetőt. A zsidó temetés cerimóniája maga megdöbbenően mély hatást tett itt reám. A halottat hordágyon, koporsó nélkül, csupán a halotti ruhába öltöztetve, feje alatt párnákkal viszik a vállukon a temetőbe, ahol a sírgödör előtt az egész község, férfiak, nők, aggok, gyermekek bocsánatot kérnek tőle, mert talán megbántották életében. Aztán leeresztik a halottat a deszkakoporsóba és köröskörül felhangzanak a zsolozsmák a lelkiüdvéért.

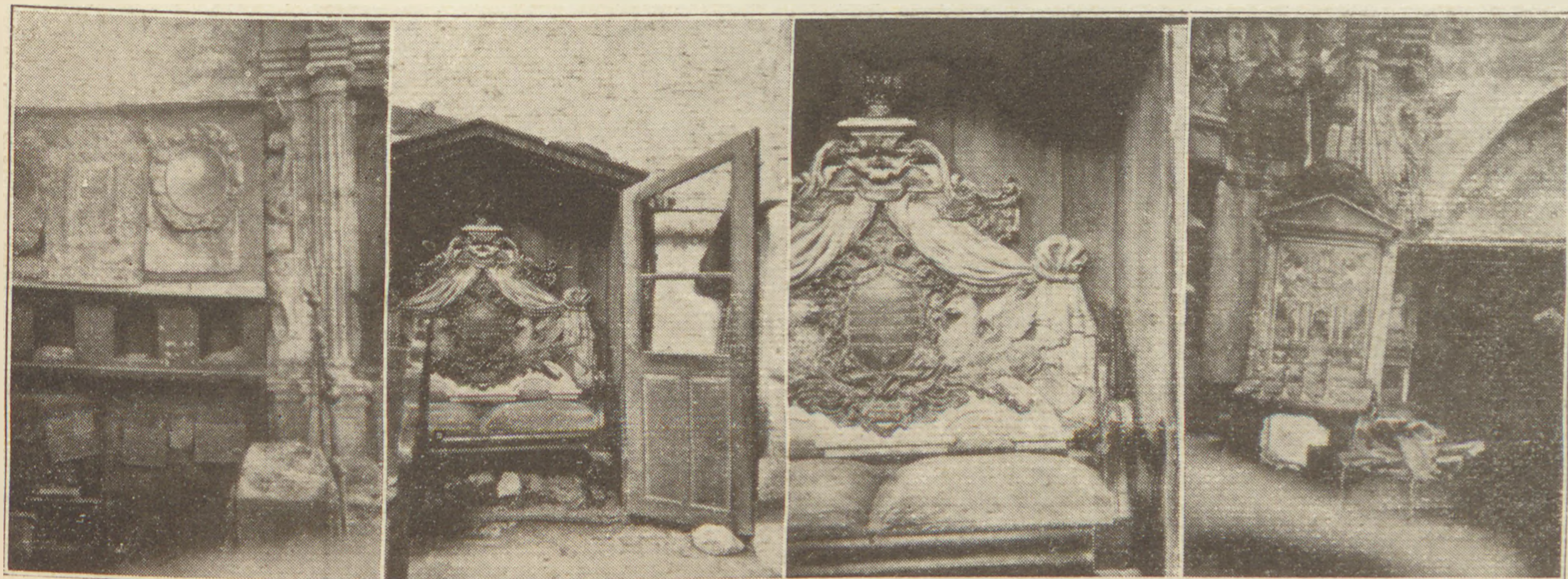
A dzialossycai zsidó templom mennyezetfestményének részlete. Benjámín, József és Menasse, Izrael törzseinek címerei. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

Maguk a sírkövek sokkal változatosabbak, mint nálunk Magyarországon. A dzialossycai zsidó temető érdekes sírköveit már tavaly mutattam be a Mult és Jövő olvasóinak, ezúttal pótolni akarom a sorozatot lubliniakkal. Az általános zsidó motívumokon kívül egyik sírkövön pl. író tollat tartó kéz, nyitott könyv és fölötte a tóra koronája jelzi, hogy tudós szerző nyugszik a sírhant alatt. Nyitott könyv jelzi gyakran a zsidó nő sírját is, a domborművön legtöbbször olvasható a mű címe, mellyel az asszony életében foglalkozott. Karvaly csőrétől kettétört, vagy orosz lán szájával elfujt gyertyaszál mutat a korán kioltott életre. Az öreg Löw sírkövén egy hatalmas orosz lán (Löwe) ereszté búsulásnak fejét. A vastag dús fa magas életkort allegorizál. A jótékony ember dicséretét nemcsak a sírfelirat zengi, hanem az a dombormű is, melyen egy kéz arany pénzt dob a perselybe.

Egy korán elhunyt anya síremlékén két galamb két hátrahagyott árvát jelent, kik tehetetlenül állanak az életet jelképező dús gyümölcstartó előtt.

Az áldó kéz a kohén, a kézmosás a levita sírján általános. Van persze a régi temetőben egyszerű fasíremlék is és egy 360 éves egyszerű dísztelen kő hirdeti, hogy „itt nyugszik XIII. Lajos francia király udvari orvosa és tanácsosa”.

A lublini gettó maga is rendkívül érdekes. A XIV. század óta laknak itt a zsidók a „Piaszki Zsidowszky“-n, a zsidó parton, 1656-ban a lázadó kozákok több mint 10,000 lublini zsidót gyilkoltak meg, köztük híres tudósokat. Ma a 70,000 lakost számláló város nagyobb fele zsidó. Öt nagy temploma, a város régi nagyjainak, a Maharsal, Saul Wahl, Mózes Doktor, a Maharsa és Ábrahám parnész nevét viseli, de van külön temploma a pékeknek, szabóknak és a többi iparoscéheknek. Lublin héber nyomdái pedig világhírűek.

A pincsovi zsinagóga belső részletei. Rézreflektorok, könyvesüreg, előimádkozói állvány, a közepen ezüsthímzésű „Illés próféta trónusa”, amelyen a circumciziót végzik. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

Ez a régi zsidó kultúrközpont, amelyben évszázadokon át a „négy ország zsidó tanácsának” székhelye volt, persze egészen más képet ad hétköznapon és mást szombaton. A földön ülő nagy parókás, öreg süteményes nénit, a gettóbeli gyerekek örömet, a legügyesebb detektív sem ismerné fel szombaton, amikor együtt megy a templomba a vízárúsbódé bérlőnjével, aki négy fillérjével árulja a víz puttonyját a vízhiányos városban. A kaftános baromfikereskedő mesebeli hercegnek látszik tisztára mosott, átszellemült szombati arcával. A Grodska Bramá, hol 3–4 négyszögméternyi területű, üzletnek nevezett és lakással egybekötött sötét lyukakban árulják a különböző kétes illatú és színű ócskaságokat, szombaton ünnepi ruhát ölt magára, verőfényes napokon átsétálnak a lublini gettó őrtornyának kapuján, a Krakovszka Bra-

mán és sütkéreznek a város „úri negyedében”. Ilyenkor persze zárva van az az egyetlen magyar felírású lublini korcsma is, amelynek homlokzatán csábítón kacsint felénk „Sör i bor” (i = lengyel és).

Még csak egy érdekes kis lengyel városkáról akarok megemlékezni, a Dzialossycetől 26 kilométernyire, a Nida mentén fekvő Pincsov-ról. Óriási harcoknak volt a színhelye és sűrűn szerepelt a hivatalos jelentésben is. Gyakran fenyegette komoly veszedelem kis zsinagógáját, ezt a legérdekesebb templomot, amelyet valaha láttam. A pincsovi zsidók 960 évesnek tartják, ez a dátum a falon is olvasható. Külsőleg igen szerény, a később hozzáépített előcsarnok is rontja a hatást, de belseje valóban meglepő. Az egész nagyon kicsiny, száz embernél több nem igen férhet bele, de tele van remek mű-

Sírkövek a lublini zsidó temetőből. (Jobbról balra két galamb két hátrahagyott árvagyermeket, a könyv (Korbán Mincha) tudós nőt, a persely jétékony férfiút, az oroszlán a Löw névre mutat.) (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

Zsidó fuvaros
Bilder aus Dzialossyce und Lublin

A napernyő árnyékában

Kellemes pihenő

A „libás bácsi”

Képek a dzialossycei és lublini Rynekről. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

kincsekkel, valóságos kis múzeum. Az almemor, az impozáns tóraolvasó-állvány faragott kőből készült, a jóni oszlopokon nyugvó frigyszekrény melletti faltest az ablakkönyöklőig fafaragványokkal van borítva, melynek alsó részén látható az összerakható imazsámoly, felette könyv-rekeszek, legfelül réztányérok, reflektorok, közöttük a pompás „mizrach-tábla”. Szebbnél szebb súlyos és mégis könnyed régi rézgyertyatartók csüngnek alá a mennyezetről. A frigyszekrény drapériáján jobbról, balról ezüst sas reliefje. Kifelé haladva a templomból, érdekes látvány lepi meg a szemlélőt. A kijárat melletti sarokban egy üvegszekrény áll, benne egy remekművű „móhel-szék”, melyet a körülméletés alkalmával használnak. Az egész gyönyörű fafaragvány, élénk, harmonikus színekkel, az ülője préselt bőr, a támlája a legszebb ezüst hímzés.

Mennyi művészet, mennyi lélek, mennyi bensőség ebben a kis zsinagógában. Ha az orosz-lengyel zsidóság anyagi és kulturális fejlődése a megfelelő irányba terelődött volna, micsoda művészi alkotásokban gyönyörködhetnénk ma mindnyájan. De a kultúrhistóriának így is nagyon értékes dokumentumai, amelyek az orosz-lengyel zsidót egészen más világításba helyezik.

Bleier Sándor,
mérnökhadnagy.

SZÉKELY BÉLA: HARMÓNIA

Az ég között és föld között
millió húrral hozsannás hárfá zeng,
bús földi hárfá égi zengzetű,
melyet öröm és kín hangol idelent.
Minden ember szívén egy húr feszül
s pöngeti rajta egyszerű dalát:
jó sorsot, békét, otthont, meleget,
hátha meghallják mégis odaát.

Mert odaát a vágy és kétség szögén
angyalkezek rendezik e szívből zengő szálat
s a zene, mely e bús hárfából árad
a nagy mindenségben visszhangra talál.

E millió húr között én is egy vagyok,
egy gyöngé hang, egy gyöngé húr
s dícsérem az Urat, mert csillagos az égbolt
s drága béke a kék azúr.
Egy hang vagyok én is e harmóniában,
egy hang, mely millió társával égbe zengi:
hogy az élet szép és nincs hiába semmi.
Egy zengő csillag, ha csillagos az ég,
mely repeső fényével dalát a földre hinti:
a pillanatot, mely mégis az öröklét.

Omló esőnek én vagyok a csöppje,
mintha minden esőcsepp húr volna e hárfán
s monoton hangom szeretne lenni
gyöngéd, sarjasztó ír sok régi sebre.

S hogy hangom most a távolban összecsengett
egy Lány hangjával, mely kacagó és könnyes,
a mindenségbe zengő harmóniában hallom
a földi megnyugvást, a békéltető csendet.

KROÓ JÓZSEF: AZ ANYÁM BETEG

Tebenned bízni, ki vagy az égbe',
Kicsiny koromban ő tanított meg,
Tanított jóra, tanított szépre,
Szegény jó anyám halavány, beteg...

Ő mondá nekem: „Fiam, fiacskám,
Ne csüggedj soha, van Isten, ki jó,
Bajban, ha leszel, imádkozz hozzá,
Meglásd: megsegít a Mindenható”.

Viharos az ég... reszket a lelkem,
Beteg az Anyám... az Anyám beteg!
Ahogy tanított: kulcsolva kezem
Könyörgök, Irgalmad segítse meg.

OROSZ ZSIDÓ NOVELLA IRÓK

SOLEM ALÉCHEM:
A BERDICSEVI „TÜRKALIÁ“-BAN

Na olcsó és mégis finom szállást keres, akkor csak bizza rám — mondja kocsisom és egy kétemeletes ház elé visz, melynek homlokzata csúfosan meg van rongálva, és amelyre nagy betűkkel volt kiírva: „Türkalia“-szálloda. Az ostornyéllel kopogtat az ajtón és bekiált:

— Nojeh! Nojeh! Hol bujkálsz az ördögben? Nyiss ki gyorsan! . . . Egy csukát hoztam neked! . . .

Az ajtó nyílik és megjelenik a nevezett Nojeh, a szálloda portása. Felkapja az útipodgyászaimat és minden szó nélkül felcipeli a második emeletre. Amint fönn vagyunk, kérdezi:

— Milyen szobát akar Ön? Énekkal, vagy anélkül?

— Énekkal?

— Igen, énekkal. Nálunk laknak ugyanis a zsidó színház színészei és azonkívül egy litvániai kántor tizenkét fiúból álló kórusával. Szombatra jöttek ide. Úgy mondják, nem rossz kántor. Ritka jó kántor!

— Az csakugyan meglehet, hogy ő ritkaság a kántorok között. De én lemondok róla. Adjon szobát ének nélkül!

— Ahogy parancsolja — mondja Nojeh, a portás. — Adhatok szobát ének nélkül is. De ha Önnek ott nem egészen felelne meg, akkor nem akarok azért semmiféle felelősséget vállalni.

— Mit ért azalatt, hogy „nem egészen felelne meg“? — kérdem bizalmatlanul.

— Nohát, például ha csípné Önt — válaszolja.

— Ki csípné engem?

— Hogy ki csípné Önt? Én bizonyára nem. De majd lesznek olyasfélék, amelyek csípni fogják Önt. Pedig csak rövid idővel ezelőtt takarítottak, éppen husvét előtt. De nem használt. Petróleum sem használt.

— Ha ebben a szobában így van, akkor már inkább énekkal — mondtam szomorúan.

Nojeh a portás ezután egy sötét szobába vezet, ahol friss, nemrég lenyúzott bőrök és rothadt, megpenészedett ugorka szaga erjedt. És mielőtt a helyzetről tájékozódtam volna, nekiesik valaminek és elkezd irtalmatlanul ütni, körülbelül úgy, ahogy egy vánkost porol-

nak, amelyet valakinek elkészítenek, hogy kényelembe helyezze magát. De emellett rémesen átkozódik:

— Te fajankó! Te malac! Te ökör! Mindjárt kapsz megint egy olyat a képedre, hogy valamennyi fogad kiesik! Az egész világ a vasúttól jön és te itt fekszel a csizmával az ágyban, kinyújtózkodol, mint otthon apádnál a szénán és kényelembe helyezkedel! Szép kis szolga vagy!

— Nem volt idő, hogy az ablakzsálokot kinyisd? A szamovárt felállítsd? A színészek cipőit kitakarítsd? Még nem értél rá, Mordocháj? Hogy vinne el az ördög!

Csak ezután pillantom meg az embert, akit ez az egész szónoki beszéd illetett. Nagyon magas fickó, nagy és jól zsírozott cipőkkel — és most megértem azt a szagot is a szobában . . . Különben a portás pofonjait a legnagyobb nyugalommal zsebrevágja. Végigsimítja ujjával ajkait, mintha semmi baja sem történt volna, aztán kinyitogatja az ablakredőnyöket, rámereszi szemét és vidáman elkezd nevetni.

— Talán tudja Ön, hogy miért nevet? — szól a portás hozzám. — Valószínűleg örvend a pofonoknak, amelyeket éhgyomorrra kapott!

A lublini gettó bejárata. (Brama Krakovszky)
Eingang des Lubliner Ghetto

Hordod el magad, te útálatos fickó! Te burgonyazabáló! Te perecrágó, te galuskanyelő!

— Nagyon rendes fiú — fordul aztán a portás hozzám nyájasan — csak egy kicsit buta és nagyon mélyen alszik. Pofonok nélkül nem lehet felébreszteni. Különben pedig úgy dolgozik, mint egy ló. És amit keres, azt testvérenek adja. Alig tudtam keresztülvinni nála, hogy egy pár új csizmát csináltasson magának . . . Mit akar Ön a teájához, friss süteményt, peracet, mákoskenyérkét, sőt talán berdicsewi sajtot is akar?

Így kérdezett, de hirtelen megfordult és eltűnt anélkül, hogy válaszomra várt volna.

Erre rögtön kinyitja valaki az ajtót és bedugja a fejét.

— Imádkozott már, „Reb Jid“?

— Mi köze hozzá? — kérdém. — Ki maga?

— Idegen vagyok, nem helybeli. Kérném Önt, hogy szíveskedne taliszát és tefilinjét néhány percre kölcsönözni. Az enyimet tegnap itt a házban ellopták.

Nemsokára ismét nyílik az ajtó, egy másik fej jelenik meg és egyszerre több nyelven kezd el beszélni.

— *Raznich, towarow panie, jó harisnyákat! Renkawitschki zimmi, legjobb árú, olcsó, félig ingyen, jak boga lavcham!* Vegyen tőlem harisnyát, mindestens ein halbes Duzend . . . Adjon az Isten erőt, egészséget! Nem tudtam, hogy kicsoda Ön. Némelykor előfordul, hogy az ember egy nemzsidóval találkozik és egy félóra hosszat beszél hozzá, míg végre megkapja tőle a magáét. Azért gondoltam magamban, hogy lengyelül, oroszul és németül próbálom, hála Istennek értek néhány nyelven . . .

— Egy pár jó meleg kesztyűt talán? . . . Én valamikor nagykereskedő voltam, ahogy így maga előtt lát engem és a legnagyobb vásárookra utazgattam; Jarmelnicába, Proskurowba és Poltawába . . . Másra tehát nincs szüksége? Egy jó fésűt talán; ritkaság!? Nem? Nagyon köszönöm a vételt. Gyermekeim felüdülnek . . . Talán még, egy jó kefért talán? Vagy talán egy szép nyakravalót? Vagy talán még egy fél tucat harisnyát? Olcsóbban fogom adni Önnek. Nem? Nem? No jó. Adieu . . .

Az ember felveszi sapkáját és elmegy. Helyette mindjárt egy másik jön:

— Vegyen tőlem harisnyát, Reb Jid, jó, olcsó harisnyát.

— Köszönöm; de nincs szükségem rá — válaszolom.

— Hogy értsem azt? Önnek kell harisnya! — mondja — hisz éppen az imént vásárolt egy másiknál egy fél tucatot. Én is zsidó vagyok és szegény és sok gyermek atyja — két fiam iskolába jár, az egyik inasnak ment és a kisebbik a chéderbe . . . Hálás köszönet, az Isten adjon sok szerencsét! Adieu . . .

És már megjött a harmadik is; egy magasnövésű sovány férfi, félelemgerjesztő arccal . . .

— Ha jót akar tenni és meg akarja takarítani a tisebeovi böjtölést, vegye meg ezt a kis maradékot. Beszerzési áron adom Önnek. Néhány tucat harisnya, ami megmaradt.

— Nincs szükségem harisnyára — mondom —, már elég harisnyám van.

— Adom Önnek szerzési áron alul — mondja erre. — Nem akarok alkudni. Adjon annyit, amennyit akar, hogy adjon az Isten egészséget és hosszú életet . . . Fiam a gimnáziumban . . .

Vizárús bódé
Bilder aus dem Lubliner Ghetto

A süteményes néni
(Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

A zsidó pékek szervezete
Képek a lublini gettóból

A lublini gettó belseje
Aus dem Ghetto von Lublin

(Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

A lublini gettó bejárata
Eingang zum Ghetto in Lublin

ziumba jár, az idén készen lesz. Doktor akar lenni. „Akkor, apám, nem kell többé annyit dolgoznod — mondja ő. — Akkor én fogok dolgozni és te kipihened magad” — mondja ő... Így mondja a fiam. De egyelőre még nekem kell őt néha egy háromrubelessel kiségetni, jóllehet ő maga már teljes tizenhat rubelt keres havonta... Sok szerencsét. Adieu!

Alig hogy künn van, már új látogató lép be, egy asszony török sállal.

— Ön az a bizonyos jehuceci vendég? — szólal meg éneklő hangon.

— Igen, én. Miért?

— Hallottam, hogy azért jött Berdicsewbe, hogy harisnyát vásároljon. Erre én is elhoztam néhány tucatot mintának. Harisnyagyáram van. Már tíz év óta készítek harisnyát.

— Ki mondta Önnek, hogy én harisnyát vásárolok? — Kérdém. — Nem jól hallotta. Én nem harisnyát venni jöttem ide és nem is kellenek harisnyák.

De az asszony keveset törődik szavaimmal, hanem tovább folytatja. A nyelve úgy forog, mint egy malomkerék.

— Harisnyáim egész Berdicsewben híresek. Nézzen ide erre a párra! Mit szól hozzá?

— De az Isten szerelmére! — kiáltom. — Nem veszek harisnyát és nem kellenek harisnyák!

— De mikor itt hevernek Önnél csomószámra a harisnyák! — győzött meg engem.

— Ezeket eladás céljából hoztam magammal — hazudom és kikisérem az ajtóhoz.

Megforgatom a kulcsot, hogy a harisnya-eladóktól nyugtom legyen... Kopognak.

— Ki az? — kiáltom.

— Én — hangzik kívülről a válasz.

— Miféle én? — kérdem a harisnyáktól való félelemmel.

— Dávid.

— Miféle Dávid?

— Lauf Dávid!

— Miféle Lauf Dávid?

— A közvetítő.

— Mit akar? — kérdém. — Talán harisnyákat?

— Harisnyát akar? — válaszolja. — Kérem, én máris szaladok egy üzletbe és hozok Önnek harisnyát.

— Nem, nem! — kiáltom. — Nekem nem kellenek harisnyák!

Kinyitom az ajtót. Nojeh, a portás jön be, telirakva zsemlyékkel, perecekkel, mákostészta-val és sajttal.

— Kinek hoz ilyen sokat? — kérdem.

— Ez ne okozzon Önnek egy csepp gondot se — ismétli ő. — A kutyák elé bizonyára nem fogjuk dobni. Jó órában mondjam, elég száj van itt, kik enni akarnak. — Nekem egyedül van hat gyeregem otthon, azonkívül két idegen árva gyerek... Mondja meg inkább, micsoda különös ember Ön? Nem tudta volna nekem megmondani, hogy harisnyára van szüksége? Lauf Dávidlit kell elküldenie?

— Ki küldte el őt?

— Nem tudom, hogy ki küldte el. Én biztosan nem! Várjon csak, majd meg fogja látni, hogy milyen harisnyákat fog hozni Dávidel, a tolvaj! Berdicsewi harisnyákat!...

Ebben a pillanatban nyílik az ajtó és belép egy jól táplált, pirosarcú ember, izzadós arccal és szájában pipát tart. Nem sokáig gondolkodom, megkapom a kezét és ajtót mutatok neki.

— Hordja el magát harisnyáival az ördögbe! Nincs szükségem harisnyára!

— De az Istenért — kiáltja közbe Nojeh, a portás. — Mit tesz Ön? Hisz ez a szálloda tulajdonosa!...

— Oh, úgy? Ne vegye rossz néven — mondom, kezet nyújtok neki és széket tolok eléje.

— Azt hittem, Ön az a bizonyos, aki elszaladt innen, hogy harisnyát hozzon. Valódi szerencsétlenség! Elárasztottak teljesen harisnyákkal. Egy harisnya-vízözön. Kérem, foglaljon helyet!

A szállodás megköszöni, leül és szippant egyet kis pipájából.

— Tehát Jehupecből jön Ön? Nekem egy ismerősöm lakik Jehupecben. Azaz már nem is lakik Jehupecben, már régen elment onnan — úgy gondolom, már tizenhét esztendeje, de talán már teljesen tizenkilenc is elmult... Úgy mondják, Odesszába ment. Rokonai laknak Odesszában, akiknek üzletük van. Tulajdonképpen két üzletük, egyik Odesszában, és a másik Nikolajewben. Az odesszai üzlet nem megy rosszul, de a nikolajewi nem megy olyan jól, mert Nikolajew most elszegényedett — úgy mondják Teodossia miatt. Nagy város lett Teodossiaból. Teodossiabán is vannak ismerőseim. Úgy beszélnek, hogy finom város ez a Teodossia!...

Eszrevettem, hogy ez egy végnélküli történet lesz és közbevágтам a szavaiba.

— Mit is akartam Öntől kérdezni? Igen, miért nevezte el vendégfogadóját „Hotel Türkalia“-nak?

— Még visszaemlékszem — válaszolja ő —, mikor Teodossia egy egész kicsi városka volt... Én tudniillik magam is arról a vidékről való vagyok, besszarábiai vagyok, Besszarábiából, Dubossari nevű kicsiny városkából; azaz

születni Belzben születtem... Volt már Ön valaha Belzben? Szép város az a Belz. De Kisenewet mégsem lehet vele összehasonlítani...

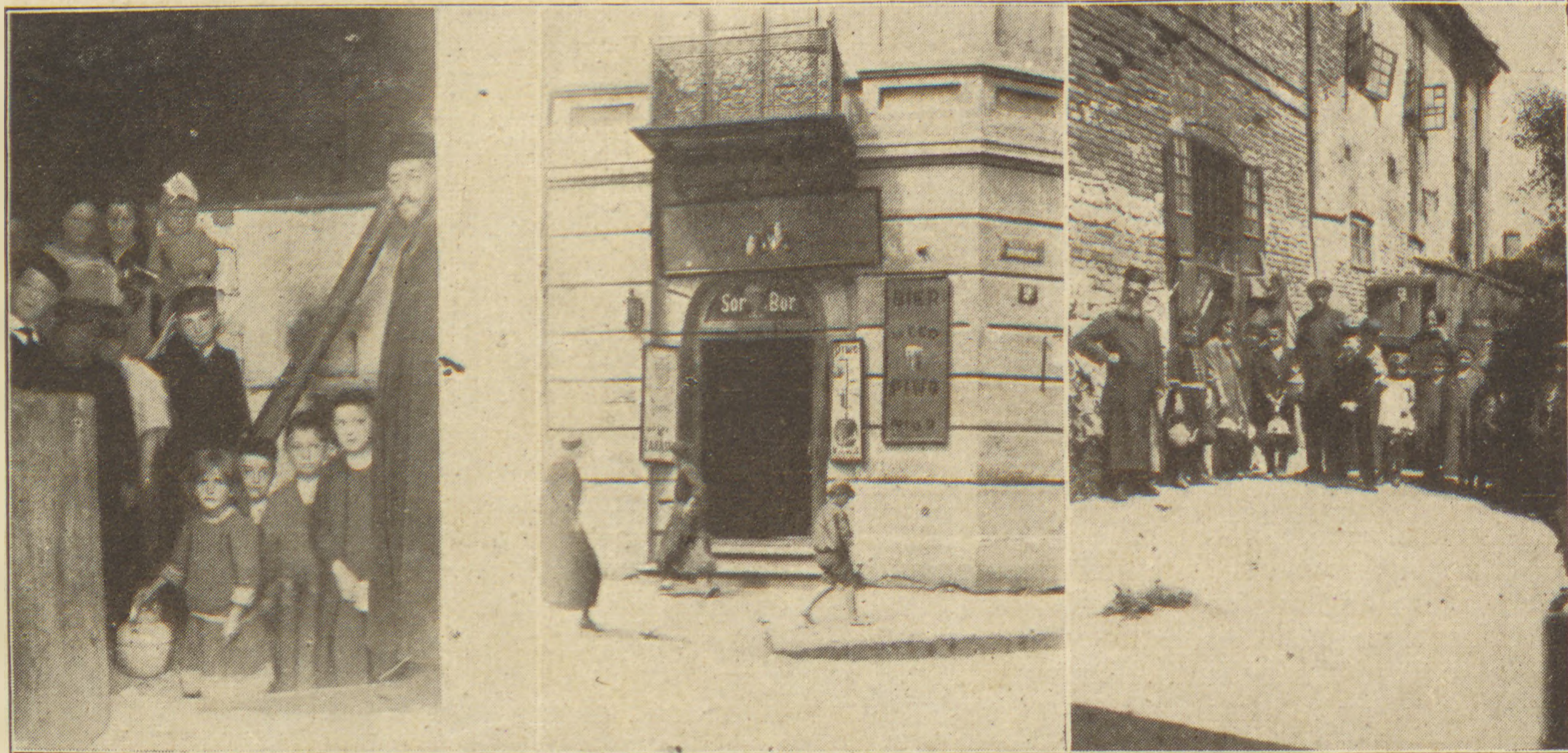
— Beszéljen az úrral valamivel hangosabban — figyelmeztetett a portás, aki egy kissé oldalt állott. — A hallása elromlott. Nagyon hall.

Én erre odaléptem egész közel a szállodához és beleordítottam a fülébe:

— Azt kérdezem, miért van a szállodájának olyan különös neve?

— Miért kiabál Ön úgy? — válaszolja. — Nem vagyok én süket. Különös névnek mondja Ön? Miért különös? „Itália! Portugália! Türkalia!“ Hisz ez nagyon egyszerű. A többi nevet mind elszedték előlem. Nohát erre én a török után neveztem el... Igen, hol is tartok? Csakugyan, Kisenewnél! És az emberek? Nálunk Besszarábiában egészen más emberek vannak! Nálunk Besszarábiában egészen mások... Nálunk Besszarábiában ha elkezdnek enni, tudnia kell, legelőször is kiszedik a szép halakat a szép folyóvizékből. Aztán jön a „kade“, a jó zsíros darab „kade“. Aztán egy jó tányér mamaliga, a finom puliszka, melyet egy hosszú zsineggel szelnek szét szélességben. És végül forró papuskit. Ehhez aztán valódi tiszta besszarabiai bort isznak. És utóételnek megvan még az igazi jó élvezet — olyan borsófajta...

Mialatt a szállodás illetékesen elmondja a besszarabiai étlapot és még hozzá a nyál is összefut a szájában, hirtelen énekelni hallok. A hangok különböző irányból jönnek. Az

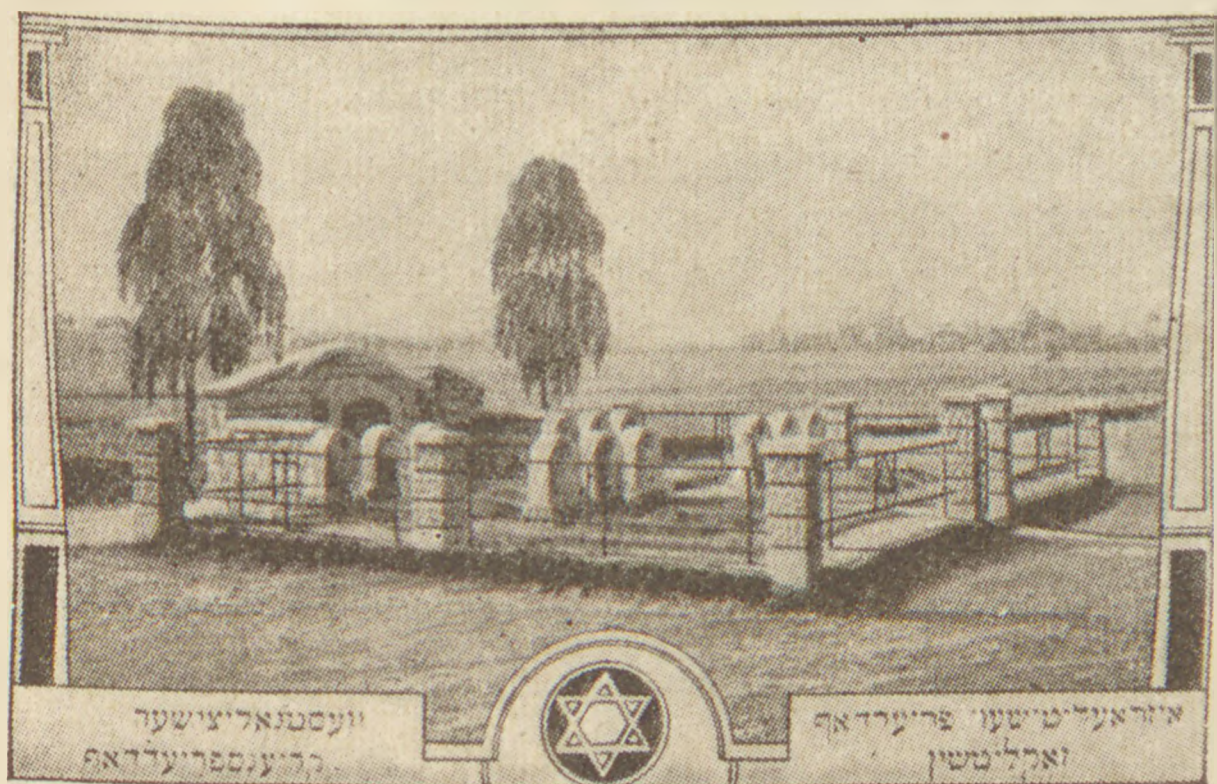

Szombati melegvízhordás a fürdőkazánból
Ghettobilder aus Lublin und Dzialossyce

Magyarfelirású korcsma Lublinban

Dzialossyce népe

Képek a dzialossycei és lublini gettóból. (Bleier Sándor mérnökhadnagy felvétele)

Galizischer Kriegsfriedhof

Galíciai zsidó haditemető

egyik irányból egy litvániai zsidó hallatja hangját, aki furcsa módon mekeg:

Giosmechu ve-
malchisznchó sejmrej
sabbosz mekerekj
ojneg . . .

A kórus közbevág. És pedig egyik fele folyton ismétli:

Furarirl! Furarirl!
Furarirl! Furarirl!

A másik:

Pim-Pom!
Pim-Pom!
Pim-Pom!

A másik oldalon a színészek énekelnek:

Lábacskák
És lábacskák.
Ejnye, micsoda
Lábacskák!

Es a szolga, ki az ajtóm előtt a cipőket tisztítja, hozzáköpköd a kefére és ő is énekl a kis nótácskáját:

Van nekem egy anyóskám,
Neki van egy veje,
Veri az ő leányát,
S reszket a ház bele!

De ez még mindig nem minden. Még hallok egy szitkozódó asszonyi hangot is. A szállodásné keresi a férjét minden szobában. Saját-ságos módon szitkozódik és szidalmaz, valahogy rímekben.

— A szállodással és a szállodásnéval fog Ön együtt ebédelni — kérdi Nojeh a portás az ajtót kinyitva —, vagy talán a vendéglőben akar?

— A vendéglőben! — válaszolom gyorsan.
— A vendéglőben! . . .

Fordította:
Lukács Zoltán.

DR. BÜCHLER SÁNDOR: A ZSIDÓ PARLAMENT

Párisban a szánhedrin 1807 február 9-ikén nyílt meg. Ez a görögből átvett szó — helyesen szünedrion — az ókorban a zsidóság központi szervét jelentette a szentföldön. Ha fogalmat akarunk alkotni mivoltáról, úgy a vele való megközelítő összehasonlítást a szabad német Hansavárosok szenátusa adja, mely a törvényhozó és igazgató hatalmat egyesíti magában. A zsidók legfőbb testülete, mely állami életükkel megszűnt, arisztokratákból és törvénytudókból alakított gyülekezet volt hetvenegy taggal, élén a főpappal. I. Napoleon császár ennek a hatóságnak feltámasztását tartotta szem előtt az egész világon szétszórt zsidóságra kiterjedő hatáskörrel. Ezt a Napoleon zseniálításához illő nagy tervet héber, francia, olasz nyelven közlő proklamáció feltünést keltett ugyan mindenütt, de vonzóerőt nem gyakorolt a külföldi zsidóságra. Utóbbi politikai okokból, részben közönyből, vagy mert nem fogta fel a dolog horderejét, visszautasító magatartást tanúsított a meghívással szemben. Hatástalanok maradtak a szánhedrin végzései is, melyeket a magyar szabadságharc elején Löw Lipót pápai rabbi fordított le és kiadta azokat „Zsidó valláselvek, megállapítva a nagy szánhedrin által, mely 1807-edik évi februárban Párisban tartatott” című füzetben. Löw hiába reménykedett, hogy a Napoleon szánhedrinjének határozatai képesek lesznek befolyásolni a magyarországi zsidóságot, hogy benne szélesebb medret vájjon magának az a kis terjedelmű, főként a fővárosra szorítkozott mozgalom, mely a zsidó vallás megreformálását követelte nálunk 1848-ban.

Hazánkban Napoleon kiáltványa hidegen hagyta a zsidókat. Tudtak róla német lapokból, levelezés útján jött felőle hozzájuk hír, de egyáltalán nem érdeklődtek iránta. Chorin Áron aradi rabbi, aki talán megértéssel s meleg érzéssel fogadhat'a az eszmét, ez időben elkese-redettségből s félelemből nem merte szavát hallatni; rabbitársai és hitközségében Steinbach Ferenc, Polónyi Gézáné őse, bántalmaikkal megtanították, hogy tanácsosabb neki, ha szabadelvűségét egy darabig pihenteti. Mindenesetre gondolkodásának megfelelő volt a Szajna mellől útnak indult törekvés, bár a franciaországi események a forradalom kezdő éveiben mélyen elszomorították, minek visszhangja legelső publikációja. „Trauer Andachtsrede über Ludwigs XVI. Unglücksschicksal, mit einem Anhang zur Vaterlandsliebe an die dasige Judenschaft gehalten den 6. März 1793”. Különben a szánhedrin ülésezésekor lojális érzelmeinek kifejezésére készült; 1807 tavaszán ugyanis

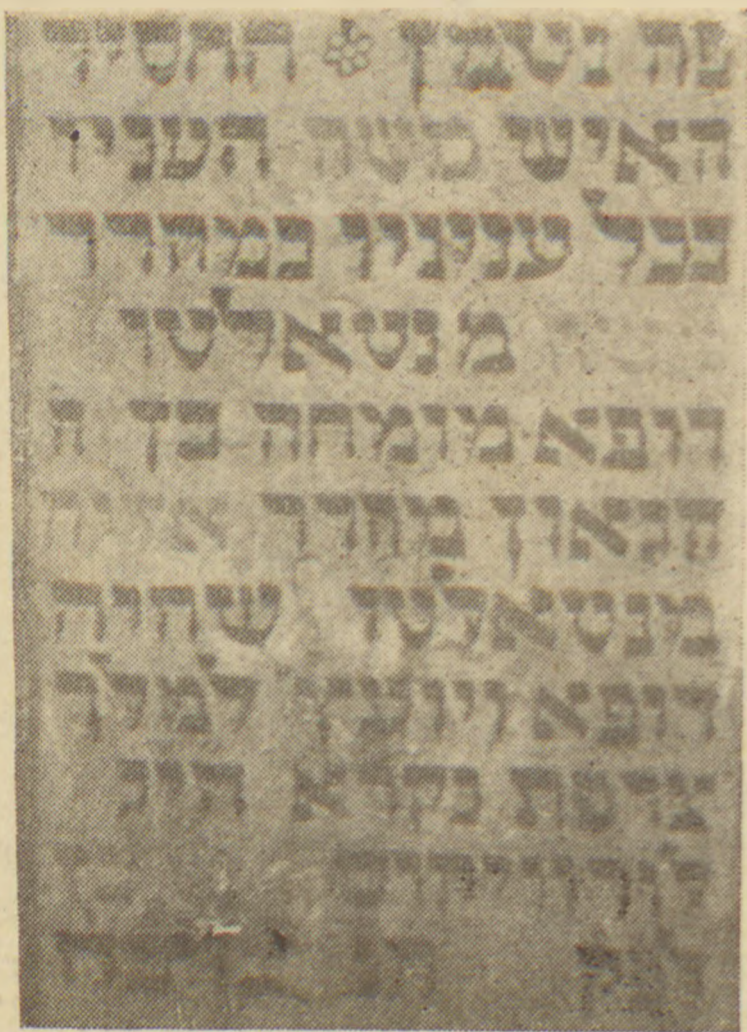
I. Ferenc meglátogatta Aradot és ezen alkalomra írta Chorin a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött, tollrajzokkal ellátott héber hódoló zsolttárát.

Magyarországon egy kitért zsidó, Weiss Márkus Jakab volt az egyedüli, aki Napoleon igyekezetét elragadtatással köszöntötte „Unpartheyische Betrachtungen über das grosse jüdische Sanhedrin zu Paris“ dolgozatában (Buda, 1807). Még zsidó voltában a zsidóság szellemének, belső berendezkedésének megmásításán fáradt, úgy vélekedett tehát, hogy eszméit, melyekért üldözték és a keresztény hit karjaiba kergették, a császár a szánhedrin útján lassanként megérleli.

I. Ferenchez azonban egészen más értesítések érkeztek. Besugták neki, hogy a gyűlölt, trónját döngető corsikainak terve nemcsak német örökös tartományaiban okozott izgalmat, hanem a budai s pesti zsidók közt is; hogy ebben a két városban értekezleteket tartanak, élénken leveleket váltanak a zsidók, külföldi s gyanus hitsorsosaik fordulnak meg és rejtőzködnek náluk. Ez a jelentés készítette a királyt arra, hogy hat nappal a szánhedrin megnyitása után a következő bizalmas sorokat¹ intézte József nádorhoz:

Lieber Herr Bruder! Die bekannten Unternehmungen der französischen Regierung in Absicht auf die Juden haben wenigstens bey einem Theile dieses Volkes eine Sensazion erreget, die es nothwendig machte hie und dort in meinen deutschen Erbländern Beobachtungen gegen diese Volksklasse einzuleiten.

¹ Országos levéltár, József nádor levélt., 1807 március. 70. szám.

Mózes doktor XIII Lajos francia király udvari orvosának sír a Lublinban Grabstein des jüdischen Hofarztes König Ludwigs XIII. in Lublin

Nun wird mir angezeigt, dass die Verhandlungen zu Paris auch auf die zu Ofen und Pest wohnhafte Juden Eindrücke hervorgebracht haben, dass dort unter ihnen Zusammenkünfte gehalten werden, und ihre Korrespondenz ziemlich lebhaft sey, dass mehrere fremde Juden sich dort einfinden, und dass die bereits ansässigen Juden sowohl diesen, als anderen Verdächtigen Leuten Unterstand geben.

Da nun die genaue Erhebung dieser Angaben, und der allenfälligen Existenz einer fremden Einwirkung hauptsächlich nur von einer in Stillen längere Zeit hindurch fortgesetzten sorgfältigen Aufsicht zu erwarten ist: so wollen Euer Liebden deshalb die angemessenen Vorkehrungen treffen im Falle, als irgend eine wichtigere Entdeckung gemacht würde, die den Umständen angemessene Maassregeln nach eigenem Befunde ergreifen, und mir das Erhebene und Veranlasste sogleich anzeigen. Wien, den 15-ten Februar 1807.

Franz m. p.

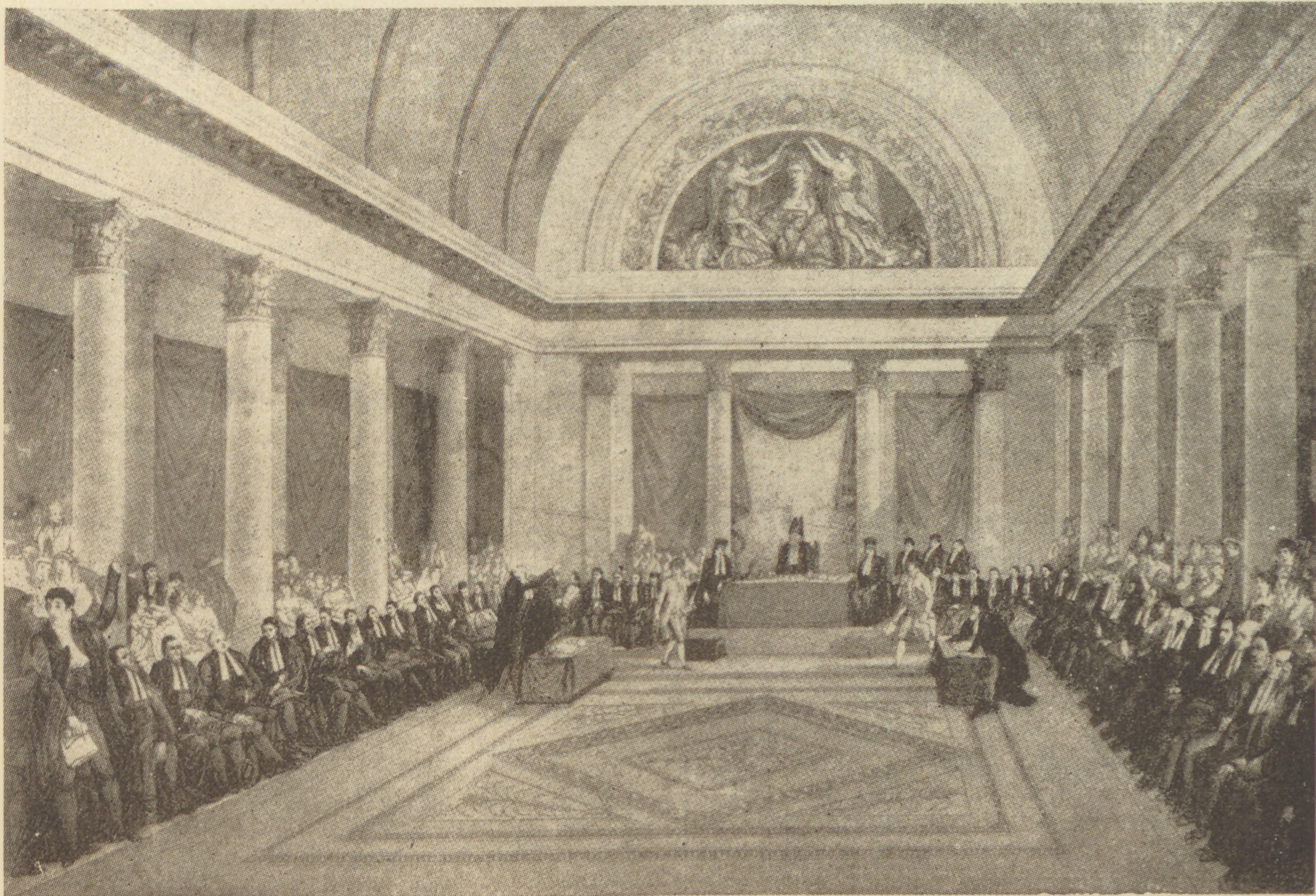
A nádor Laczkovics György pestvármegyei alispánt és Balásy Ferenc budai polgármestert bízta meg, hogy nyomozzák ki, mi igaz e dologban, tapasztalható-e külföldi hatás beszivárgása? Ha a vigyázva, titokban véghezvitt megfigyelés kideríti, hogy budai s pesti zsidók összeköttetésben állanak a párisi szánhedrinnel, legott tegyenek jelentést.

Laczkovics néhány ízben személyesen puhatolódzott az óbudai mértékadó zsidóknál. Anélkül, hogy sejthették, hogy legfelsőbb helyről parancs jött a kutatásra, beszélgetés közben ráterelte a szót a párisi dolgokra, megkérdezte tőlük mi a véleményük a szánhedrinről, hívtak-e, vagy vártak-e közülük oda képviselőt. Mire azt felelték: Uram! mit tartozik az hozzánk? Amíg mi itt továbbra is békében, csendesesen élhetünk, pokol vigye a párisiakat szánhedrinjükkal együtt.

Somogyi Antal, a pilisi járás szolgabírája, aki az alispánnak segített a nyomozásban, terjedelmesebben számolt be észleleteiről. Neki az volt a benyomása, hogy az óbudai zsidók közül csak igen kevesen hallottak a szánhedrinről, amit pedig tudtak róla, hírlapokból merítették; a párisi tanácskozás végzéseiről lenézéssel, rosszalással szóltak, mert szerintük vallásukkal s ritu-szukkal annyira ellenkeznek, hogy akik elfogadják, azokat nem lehet többé zsidókul elismerni.²

Noha valótlaniságnak bizonyult, amivel Ferenc királynál a főváros zsidóit vádolták, nem szünt

² Országos levélt., József nádor levélt., 1807 szept. 318. sz.: totum Tractatum Synedrii Parisiensis plurimum abominari, et reprobare; Religionique et Ritui suo plane et adeo contrarium reputare observari: ut per antelatum Synedrium Reformatos Judaeos jam neque amplius Judaeos esse dicant, et Tales agnoscere velint.

Az I. Napoleon által 1807-ben Párisban összehívott zsidó parlament (szánhedrin). (Egykorú metszet után)
Das von Napoleon I. im Jahre 1807 in Paris einberufene jüdische Parlament

meg a gettókban francia emisszáriusok hajszolása. A kormány szigorúan köröztetett két francia zsidót, kik porosz Sziléziából jöttek be állítólag kémlelődni; Illésy Ferenc kismartoni jegyző pedig egy Brisac nevű idegen zsidót, ki fölötté bizalmas volt a kismartoni hitközség tagjaival, gyanúsított meg avval, hogy francia kém volt.³ Háborús izgalmak alatt állott a világ akkor is és ahogy most, az időben szintén felszínre kerültek tehát azok kísérő jelenségei: a rémlátás és denunciálás.

³ Országos lev., József nádor lev., 1808 július 9.

HEVES KORNÉL: MIKOR TÉR VISSZA?

Mikor tér vissza az a régi Szombat,
Uram, teremtőm,
Amikor áhitatban egybeolvad
Kicsinyje, nagyja a családnak?
Amikor férj a hitvesével,
Apa a gyermekével összesímul,
Vigan enyelegve az asztal körében,
Amikor testvér lesz ismét a testvér
S nem tépi-marja egymást, mint a dúvad.

Mikor tér vissza az a régi Szombat?
Amikor ünnepavatóra
Megtelik a templom minden zegzuga
S millió ajakról száll feléd az ének.
Amikor Juda pitvarában
Elcsittul a Ráchel siralma
S nem hallik többé vérrózsás mezőkről
Haláltusája ifjú daliáknak.

Hol késik az a glóriás nap?
Ránk törtek, oh jaj, lelketlen pogányok
S azóta eltűnt, bujdosóvá lett.
Elvitte ajkainkról a mosolyt,
El a szívünkől a gyönyört,
El a békét, a nyugodalmat.

Uram, teremtőm, ki a bujdosók
Vezércsillaga vagy!
Te látva látod martíriumát...
Hozd vissza a számkivetésből
Esengve kérünk,
A régi Szombatot — hozd vissza nekünk!

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pontosan küldjük neki.

GÁSPÁRNÉ DÁVID MARGIT: A CSÓK

gy olasz várkastély romjai közt tan-nyázott a tábori kórház. Akkor már ugyancsak megfogyatkoztak, egy nehéz, majdnem mindig halálos kimenetelű tifusz pusztított közöttük, a szédítő hegytetőre olygyéren jutott élelem, hogy majd éhenhaltak, közbe pedig zengett, dörgött, süvöltött az ellenséges ágyúk pokoli koncertje. A zsidó tábori pap tartotta bennük a lelket: Athanáz Simon, gyönyörű szál ember és szelíd, mint egy jó apa. Ha kellett, energikus, hogy ne mondjuk halált-megvető, az alattomosan közelgő gránátokkal és a majdnem még hirtelenebbül lecsapó tifusz-bacillusokkal szemben.

Odahaza egy felsőbb leányiskolának a hit-oktatója, itt, a talján hegyormon, valami rég elporladt olasz nobile rombadőlt szerelmi fész-kében csupa hősiesség és akarat. Az ereiben büszke, spanyol zsidók nemes vére keringett, a szemében Szevilla napfénye égett és a szegény száműzött hitoktató olyan volt aranyzinóros katonasapkában, mint egy szép és büszke spa-nyol nemes. Egymaga volt sírásó, orvos és pap, A haldoklók szemeit puha kézzel fogta le, éjjel hűsítőitalokkal nedvesítette meg a láztól csere-pes szájakat és minthogy a doktor is nagybe-tegen feküdt a katonák között, már az orvosi teendőket is ő végezte.

— — — — —
Gyönyörű, napfényes május volt. A lázas betegetek azonban annyira kínozták a külső és belső hőség, hogy a pap egyre locsolgatta a csudálatos színekben pompázó mozaikpadlót. Amint hozta, cipelte a közeli patakból csöb-rökben a vizet (az udvaron tátongó ciszterna vize már száz esztendő előtt kiapadhatott), amint hajszolta Vencelt, az egyetlen egészséges cseh szanitécst, néha meg-megállt egy zöldrep-

Magyar zsidó katonák egy lerombolt északi harctéri zsinagógában
Unter den Trümmern einer Synagoge

kényes, rácsos ablak előtt és elgondolkozott. Az enyészet két boltíves ablakot megkímélt a pusztulástól, két finoman művészi rajzú vas-rostélyt, amelyet évről évre újra feldíszített mélyzöld leveleinek finom csipkéjével a bo-rostyán.

Már Athanáz is nagyon fáradt volt, gyakran könnyű szédülést érzett és az egyik ablak mö-gött holdfényes éjszakákon otthonhagyott három-hetes hitvesét látta merev ráncokat vető brokát-ruhába öltözve.

— Bizonyára én is megkapom — gondolta borzongva egy estén és hessegető mozdulattal elkergette az álomképet (pedig csak a kadét törülközője libegett a könnyű szélben a vas-rostély mögött). Ez már a könnyű láz. — Te-remtő Uram, mi lesz velük, ha én is ágyrak esem?

Ekkor odavánszorgott az ablakhoz a beteg kadét. Fehér arca, lányos szája, a hold ezüst-jében csillogó szőke haja teljessé tette az illu-ziót, mintha egy szép várkisasszony ülne a repkényes ablak mögött szűzi ágyashá-zában.

A kadét, Szentpétery Sándor, akkor már a végét járta és ezért Athanáz minden szabad idejét mellette töltötte. A fiú tizennyolcéves volt, éjjelenként az anyját hívta és egyre az Istent kereste.

Most is kinyújtotta a láztól remegő, átlátszó kezét a rácson (az ágyán ült és a telihold ezüstsugarakkal hintette tele a párnáit) és megfogta a kívül álló pap ugyancsak forró kezét.

— Atyám — suttogta rekedten —, hát van Isten, hát lehet? A doktor is meghalt tegnap-előtt éjjel, pedig nem akart elmenni, úgy fogta az ágyat és kiabált latin neveket, hogy mi min-dent kellene még megpróbálni... És mégis el kellett mennie, pedig négy gyermeke volt. Hát van Isten?

Athanáz megsimogatta a fiú homlokát, a rácshoz szorított, verejtékes, redőtlen hom-lokot.

— Pedig jó ember volt, segített mindenkinek, embereket gyógyított, és mégis. De én, én rossz vagyok. Az anyámat hívom és önmagam előtt is hazudozom, igen, mert én csak tizennyolc-éves vagyok és én nem is az anyámat aka-rom... Még sose csókoltam asszonyt, soha. És nem akarok, nem bírok úgy elmenni az örök sötétségbe, hogy ne tudjam meg, milyen az íze egy asszony szájának. Érted, atyám?

Ekkor már az ágyon feküdt a kadét és mégis az anyját hívta.

— Anyám — panaszkodott csukló sírás köz-ben, lázas önkívületében a beteg gyermek —, anyám, akkor minek éltem, ha úgy kell el-mennem, hogy azt se tudom, hogy mi a csók? És Athanáz Simonnak ököljebe szorult a keze,

hát nem akad sehol, nincs egy üde és meleg női száj, amely egy haldokló gyereknek utolsó édességet nyújtana? Amint kinn állt az ősi ciszterna kávéja mellett, szinte vágyat érzett, hogy odacsapja a fejét a százados kőpárkányhoz. Mert minek élni, ha az ember még egy haldokló gyermek utolsó kívánságát sem teljesítheti?

A rombadőlt kis kápolnában valami titkos erő, valami rejtélyes szélroham meglóbálta a rozsdás, csöppnyi harangot.

Szentpétery irtózva fúrta a fejét a párnákba.

— A lélekharang! — rázta a félelem a vézna fiú testét. — Nem, nem, addig nem, míg azt a csókot...

Athanáz befogta a fülét ott künn az udvaron és úgy kívánta, szinte babonás hittel akarta elhinni, hogy jönnie kell valakinek onnan a hegyek mögül, egy nőnek, aki friss, fiatal száját — irgalomból odanyújtja egy haldoklónak. Odaajándékozta a csókját egy megmételtyezettnek, aki utolsó lehelletével talán a halál csiráját oltja friss, egészséges, üde testébe. Athanáz ott állt egy reneszánsz-domborművekkel ékesített kőkapu alatt és várt, várt, konok hittel, kétségbeesetten, szuggerálón. Ki fog jönni, tűnődött szinte önkívületben. Talán Sulamit fog jönni, gondolta a kezdődő láz kábulatában, Rtuh, a gyönyörűség, kiről a szent énekeskönyv szól, vagy Eszter, a szűzi szép, a biblia gyöngye, vagy Rebeka, a szemérmes ajkú, amint korsóját megmeríti a kút vizében és azután odanyújtja szája mézét a gyermek-ifjúnak.

És már ő, Athanáz is hangosan beszélt, úgy, mint a csókért síró gyermek odabenn.

— Nézd, Örökkévaló Atyám, nem jöhet akárki. Egy szűznek kell jönnie, cédrustermetűnek, gránátalmaszájúnak. Mert az odabenn még sohasem, sose csókolts szerelmes száját. Küldened kell valakit, Uram, szépet, tisztát, rajongót, jönnie kell valakinek, mert nézd, Uram, ez az utolsó kívánsága. Haldoklik és az anyja sincs mellette és a szája oly cserepes a láztól és a vágyódástól.

Athanáznak öreg könnyek csurogtak végig az arcán (láz volt, igaz és az akaratereje meggyengült az emberfeletti munkában!) és ekkor egy nőalak jött végig az udvaron.

Csukaszürke katonaköpeny a vállán, sapkája alól a fülére omlott bársonyos fekete haja, a kezében műszerestáska; az új orvosnő volt. Ebben a percben elrejtőzött a hold a felhők mögé és az udvar vaksötétjében csak annyit látott a tábori pap, hogy a nő mellett a hevesen magyarázgató Vencel halad, a cseh szanitéc, és mögöttük még három katona jön s a kantárszáruknál vezet néhány öszvért.

— Hét súlyos beteg, három könnyebb és egy haldokló — beszélte Vencel és Athanáznak

Otto Herschel : Esther

Otto Herschel : Eszter

szinte jól esett, hogy nem neki kell magyarázgatnia.

Az orvosnő elsietett mellette, a kötelességtudás megacélozta a veszedelmes hegyiúttól elfáradt testét. Sietett a haldoklóhoz.

Athanáz haraggal vegyes szemrehányással nézett könnyed alakja után.

— Négy héttel ezelőtt intézte szegény Dobrics doktor a kérvényt a fölöttes hatósághoz segédorvosért, és ma jött meg... Ma. Amikor már késő. Ma. Amikor már főorvos sincs. A repkényes ablak mögül fuldokló zokogás hangzott. Athanáz összereszt. Ökölboszorult kézzel sietett az orvosnő után.

— Ha fiatal — dünnyögte —, ha fiatal és van lelke, akkor meg fogja csókolni. Meg kell csókolnia a — gyereket. Ha orvos, ha testtel-lélekkel az, akkor megteszi, megteszi, még ha a halált szívja is magába, amikor ezt az utolsó ajándékot, ezt a gyógyszert a betegnek adja. Meg kell tennie — hajtogatá magában konokul a tábori pap és botorkálva az ablak alá ment.

A kórteremben ágyról ágyra haladt az orvosnő. Vencel kis kézilámpásával megvilágította a nagybetegek arcát és amint Athanáz benézett az egyik ablakon, az orvosnő, aki háttal állt, éppen fölemelt egy vizeskorsót, hogy az egyik szömjazó betegnek a poharába töltsön. Háttal állt az ablakhoz.

Gyöngéd válla, finomhajlású nyaka, amint nőies izgalommal a beteg felé fordította arcát

és közben megemelte a korsót, valóban olyanná tették, mint a bibliai szűzek egyikét a szent kútnál.

— Rebeka — suttogta a tábori pap elragadtatva és ebben a percben csalhatatlanul érezte, ez a nő meg fogja tenni, ez meg fogja csókolni a sóvárgó kadétot. Ez megteszi.

Egy deliriumos beteg rémülten háritotta el az orvosnő kezét, a Pravazfecskenő tűje megvillant és Athanáz előtt mintegy bűvös filmen, elvonult a múlt. A behívó, amely három héttel az esküvője után kihajszolta messzi, egész a „Val Sugana” irdatlan messzijébe. Aztán az esztendőig tartó olasz fogság. És végre a négy hét előtti menekülés, ide a mieinkhez, ebbe a ragályfészekbe.

— Most bemegyek és szólok neki — határozta el magát a tábori pap —, szólok neki az Örökkévaló nevében, hogy ez a gyerek, szegény Szentpétery Sándor, tizennyolcéves kadét, a végét járja és — meg kell csókolnia. Szólok neki, akárki legyen is, hiszen orvos, kötelessége, szólok neki, szépen, gyöngéden, akárcsak a feleségemnek (vajjon mikor jutunk le erről a hegyről, hogy írassak neki), akárcsak a feleségemnek, dr. Hausz Annának mondanám: „Anna, itt egy beteg és...”

Ebben a percben odaért az orvosnő a kadét ágyához, a tábori pap az ablak kidülledő rácsához támaszkodott (milyen finom borostyánlevelek simulnak a vasrács csipkéjéhez!), az ereiben kopogott a láz és megnyugtató érzéssel gondolta.

— No lám, ha most én is megbetegszem, itt van legalább az új orvos.

A kadét már úgy sírt, mint a nagyon kicsi gyerekek, erőtlenül, kétségbeesetten, elfulladva. Az orvosnő az arcába világított, A fiú felült. Láztól tükrös szemében a fiatal öröm lámpácskái gyulladtak ki.

— Hát eljöttél, te szépséges? — suttogta lágyan.

Az orvosnő fölemelte a fejét és — Athanáz odakünn szédülve támaszkodott a vasrácsához. A felesége volt. Egy ugrással körülszaladt az udvaron, benntermett a kadét ágya mellett.

— Anna! — ujjongta — Anna, nézd! Itt vagyok!

Az orvosnő belemarkolt a kadét ágyába. Kitágult szemmel, boldogan remegő szájjal nézte a tábori papot, az urát.

A kadét azonban nem engedte. A lázas kezével megfogta, lefogta az orvosnő ujjait és úgy könyörgött:

— Az anyám is mondta, hogy ha majd egyszer el fog hozzám jönni egy leány, akkor puha legyen a keze és szelíden kék a szeme, mint a tied. A kékszeműek jók, szelídek, te is az vagy. Szép vagy! A hajad ében, az ajkad olyan, mint a gránátalma.

Athanáznak az eszébe ötlött.

— Tőle hallottam hát azt a szót: gránátalma. És most itt állt háromévi rabság után, elnyűtt lélekkel, a láztól remegő testtel és hallgatta, hallgatnia kellett, amint egy fiú, egy tizennyolcéves kadét, Szentpétery Sándor, egy idegen világból való, egészséges idejében tán az idegen fajt gúnyoló, vad, erőszakos és az ősisége, történelmi neve, képzelt jogait féltve őrző kis kadét a haláltusáját egy idegen asszony, az ő asszonyához intézett szerelmi vallomással édesítette meg. Néznie kellett, amint fogja, szorongatja Annája kezét, néznie, tűrnie kellett neki, a háromhetes férjnek, háromévi rabság után, mert pap volt s aki ott könyörgött egy csókért, a felesége csókjáért, egy haldokló kis kadét, egy szegény gyerek, aki egyet, egy utolsót kért az élettől, amelynek a kapujában oly nehezen búcsúzott, *egy csókot!* Egy üde, női száj csókját, amelyet meg kell kapnia, amelyet az orvosnő, aki ijedten, vergődve hallgatta a fiú követelését, a férjének szánt, amely már ott várakozott, a háromhetes menyecske, halovány, vágyódástól elhúzott száján.

És a fiú nem nyugodott.

Nem engedte a fecskendő tűjét a vértelen karjába beleszúrni, nem hagyta magát, hanem elkapdosta, csókokkal borította az orvosnő gyógyító kezét.

— Meddig tarthat még? — vergődött a pap.

— Még tán reggelig is — lehelte az orvosnő.

— Reggelig? — nyögte a pap —, addig meg lehet öszülni.

Talán hogy éppen így könyöröghetett száz éveknek előtte a várkastély ébenhajú úrnőjéhez egy csókért egy szőkefürtű trubadúr, egy lányosságú, tizennyolcéves fiú.

A pesti hitoktató lázadozva nézett körül. A fiú szája oly szomjasan tapadt azt asszony kezére, hogy Athanáznak minden vére, spanyol őseitől öröklött forró vére az agyába szökött. Már azon volt, hogy letépi, lefejti a kadét nedves, forró kezét az asszonya ujjairól, ekkor rátévedt a kósza pillantása Anna arcára. Az orvosnő szelíden, megadó, megbocsátó pillantással nézte a fiút. Olyan anyai gyöngédség volt a szemében, hogy Athanáz lelke szinte megfürdött, felüdült ennek a szemnek kék tavában.

— Ha gyerekünk lesz és azt is így fogja nézni, akkor...

A kadét felült. A lélekezete zihált. Már nem érte be Anna kezével, már (Athanáz szeme szinte kidülledt, a homlokán megduzzadtak az erek), igen, már a karját tapogatta, kigyúlt szemében már nem a fiatal öröm, hanem a szenvedély lámpásai égtek. A tábori pap a fiú egy merészebb mozdulatára már az öklét emelgette s a kadét tikkadtan pihegte:

Daniel Maclise : Das Opfer Noaha

Daniel Maclise : Noé áldozata a bárkából való kiszabadulása után

— Te, mátkám, te, egy . . . egy csókot, a szájamra.

Athanáz megtántorodott..

— Mátkájának nevezte, az ajkát keresi, ez, ez a . . . kölyök?

És ekkor szelíden megfordult az orvosnő.

— Még nem is láttad a gyermekünket, a kis fiunkat, Simon!

A kadét az ajkát kínálgatta Anna felé, aki szépen, óvatosan belecsúsztatta a tűjét a fiú karjába.

Athanáz rajongva nézte a nőt, akit násza harmadik hetében szakított el tőle a végzet, s akit íme mint gyermeke anyját lát viszont. És emberfölötti megerőltetéssel odafordult Annához és azt mondta a gyermeke anyjának. A tábori pap szólt az orvosnőnek:

— Csókold meg az ajkát, Anna.

Az orvosnő lehajolt a gyerek fölé, aki vágyva, lihegve, boldogan nyújtogatta a száját feléje, s egy kicsi, epedő mozdulat éppen elég volt arra,

hogy a fiút boldoggá tegye, mert a következő másodpercben, még mielőtt Anna szája az övéhez ért, megtette a hatását a vérébe fecskendezett áldott mérreg és elaludt, s a lélegzete oly nyugodtan járt, hogy az orvosnő ámulva szólt:

— Átesett a válságon, megél!

De később künn a kertben, az ősi kút kávján ülve — mialatt a hold fantasztikus árnyakat rajzolt a boltíves kapu alá, mintha rég megholt olasz nobiték szellemei keringtek volna az éjszakában —, mondom, később a férje vállára hajolva már csak a kicsi fiáról mesélt Athanázné . . .

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kapható a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 5 korona. A díszkiadáshoz 6 korona.

DR. KOHLBACH BERTALAN:
„SZERESSÉTEK AZ IMAKÖNYVET!...“

betette nagymama nagy imakönyvét, a „korban minchá“-t, megcsókolta és eltette a szekrény tetejére, hogy keze ügyében legyen. Hiszen napjában ötször-hatszor is elővette; olykor még éjjel is, amikor kitört a zivatar és a szomszéd hegyek rémesen visszaverték a dörgést és villám villámot ért; bejött a cseléd, az öreg Zuszka, gyertyát gyújtott, az asztalra tette az imádságoskönyvet és nagymama fellapozta benne a hétfői és csütörtöki reggeli tóraszakaszokat a világ teremtéséről és nyugodtan elaludtunk ismét, mi nyugtalankodó unokák. A zivatar küldőjével, Istennel, láthatatlanul összekapcsolt minket nagymama imádságoskönyve.

Nagymama szerette az imakönyvét. Amit meg nem értett, azt sejtette és a Kannitverstan meghatottságával jámbor, istenfélő lelkében meg-elevenedtek a héber betűk, eszményivé vált minden idézet, ima köntösét vette fel a legigénytelenebb áldozati reminiscencia is. Jeruzsálem, Ción, Dávid stb. szomorú multnak, de egyúttal fényes jövőnek szimbolumai, a „Kódós“ (szent) szóra megremegett teste, a semá vallásos rajongással töltötte el.

Ő szerette az imakönyvét.

Már leánya távolabb állott az imakönyvétől. Ha péntek este vagy szombaton előszedte fordításos, ízlésesen bekötött imakönyvét, még ő is megcsókolta, de nem volt többé a csók a forró odaadás, a hittel való egybeolvadás csókja; megszokott, etikettszerű, mint mikor búcsúzaskor kezet csókol az ember valami ránézve idegen matrónának. Az imakönyv szekrénybe kerül.

Nagymama leánya csak tiszteli az imakönyvet. Még megérti a mindennapi imát, még megérti a Hallelt, az Újhold köszöntését stb.

Imakönyvét nem szereti.

S az unoka?

A legnagyobb várakozással, áhitattal eltelve, ünnepi ruhában ott van a templomban; várja konfirmációját, avatását. A szeretetről esik szó, az „áhavath ólam“-ról, amaz örök szeretetről, amely eltölti zsenge szívét; a leány maga csupa szeretet és ekkor odairányítja a lelkész fogékony szívét, szeretetét az — *imakönyvre*.

Az Isten szerelméért, mi neki az imakönyv? Ha négy éven keresztül is megtanul fordításban egy pár imát, más neki a hét pecséttel lezárt „sziderli“, mint valami meg nem értett héber olvasókönyv?

Azt mondják neki: imádkozzál; odaadva egy nagy ismeretlent. Keresztény társának van imádságoskönyve; magyar az; megérti.

Adjatok unokáinknak magyarra fordított ima-

könyvet és szíve egész melegével szeretni fogja az imádságoskönyvét; talán már nem fogja oly áhitattal megcsókolni, mint nagymama, zivartarnál bizik a villámhárítóban és nem a „berésibh“ szakaszban, de vele lesz imádságoskönyve, ha útra kél, ha templomban van, ha otthon arra készíti szíve-lelke, hogy Istenhez forduljon.

Egy emberöltő előtt kíméletlen támadás érte a leánykonfirmáció tervét és egy emberöltő után fontos tényezője lett a zsidó leányok vallásos nevelésének. Videant consules...

„És az imakönyv mellett szeressétek a hittankönyvet!“

Nagymama erről még nem tudott. Ott volt előtte a hit szemléltető eszközeiben: szombatban, ünnepben, étkezésben, öltözetben, az élet és enyészet minden megnyilatkozásában, és a hit forrását ismerte az ő *hittankönyvéből*, a teits-ahmnesből, zsidós német bibliájából. A leánya már *tanult* hittant, de otthon, mellette. Az iskolában, a felekezetiben, az olvasókönyv megismertette rabbi Meir feleségével, Mahum és Gamzóval stb. Olvasmányai beszámoltak a zsidó etikáról, a gyakorlati erkölccstanról. Az unokának van hittankönyve, de az alsóbb osztályokban (felső leányiskolában a VI-ig) történet, történet és megint történet. Megható és szép a martirológia, de Uram, Istenem! ama néhány prófétai részlet csak nem *vallás-, hitoktatás* a XX. században!

Mit szeressen meg az alsó-tanfolyamú seminaristáknak is nagyon részletes történelmi könyvében a 12—16 éves leány. Elégséges-e, hogy Debora Ascarellit és Sára Copia Sullámot is említjük, miután lelkére, szívére akartunk hatni a szóbeli hagyomány fejlődése és fejlesztői, a nagy vallásbölcsesek nevével?

Ha megkedveltetni akarjuk velük a hittankönyvet, készítsünk a leányoknak külön könyveket, használjuk fel Patai fordításait a héber költők remekeiből, szóljunk nekik a zsidó vallás erkölcséről, szertartásairól, a zsidó vallás forrásáról, a bibliáról, Istenről és a vele kapcsolatos eszmékről: kiválasztás (erkölcsi, hitbeli), megváltás, stb.; kötelességeinkről Istennel, az emberiséggel, hazánkkal, önönmagunkkal szemben. Tanítsuk meg arra, hogy mi a kötelessége a felekezettel szemben és akkor a zsidóság fenntartására hivatott leányaink, a leendő hitvesek és anyák látják, hogy a zsidóság mint judaizmus kizárólagos valami, de hite és etikája az egész emberiségé.

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

PÁSZTÓR ÁRPÁD VERSEIBŐL

Még nyár van, nyár,
Aranykévétől sárga a határ,
De amott mélyenvágó eke jár,
Itt az őszi szántás ideje már.

Kibámulok a vonatablakon,
Szálló hajam befújja homlokom.
Elsimítom... Kezem a fejemen
Szeretőlagyan végig vezetem.

Fekete még a hajam, fekete,
De lopva ezüstsálakkal tele.

Eljött az őszi szántás ideje.

KÖSZÖNTÉS

De gyönyörű szép reggel a szemed,
Ha szempilláid lassan felveted,
S mint hajnalnaptól reszkető csalit
Felkevered lelked víg madarait.

Hogy tollászkodik, berzeng és dalol
A sok madárka pilláid alól,
S ha a játékban már kedvét lelé,
Elcsap a mély sugaras ég felé.

ÚJ NOÉ

Várom... Kitárult szívem belseje,
Fehér galambom útnak eredett.
Hová repült?... Akadt-e nyughelye
A mindenén úr vérözön felett?
Repülj, galamb!

És jön... Csüggedten verdes gyöngye szárnya,
Nem ülhetett meg... Minden tele vér.
A hó fehérje, vízen hidak árnya,
Városok tornya, véres a kenyér, —
Szegény galamb!

Szakad a vér tízszer negyven napig,
Minden síkon, minden hegyen, közön,
Állat, ember vértől nem alhatik,
Elborít mindent a bús vérözön...
Fehér galamb!

Oh jaj! Oly romlott volt hát a világ,
Azért nőtt az ember oly nagyra fel,
Azért vagytok, csodáknál szebb csodák,
Hogy mindenestől most pusztulni kell?
... Nézd meg, galamb!

Leselgj, keringj! Újra és újra szállj,
Repülj be minden völgyet és hegyet,
S bár csak zsenge reménygalyat találj,
Siess vissza a vértenger felett.
Szelid galamb!

Az élet minden íze, öröme
A bárkában kitódulásra vár...
Oh, hol késik... Oh, végre megjön-e
A megváltó, fehérszárnyú madár...
Szent, szent galamb!

G. F. Watts: „És Noé kiküldötte a galambot a bárkából és a galamb nem
G. F. Watts: Die Taube Noahs
tért többé vissza”

Köröskörül egészen narancssárga volt az ég és a mozdulatlan levegő szinte sűrű a forróságtól. Erőtlenül állottak a fáradt, beteg fák ég felé fordított szomorú arcokkal, a virágok földre hajoltak, görnyedten törtek meg derékban, a legyek, pillék, bogarak szinte egészen eltűntek és dermedt nyugalommal ültek a kábult madarak ugyanazon ágon, már napok óta... A messzi mezőkön gőgösen magasba szökkent dús, súlyos búzakalászkok árva feje a kicserepesedett földet seperte megalázkodottan s a nélkülözésektől tönkrementen, piros és kék virágok feküdtek széjjeltárva, mint a frissencsorgó és megaludt vér kis tócsái...

A haragvó Isten félelmetes keze takarta be ezt a tájéket és Czerédáh lakossága, aki szemeit errefelé küldötte, megrendülve, hangtalan zokogással borult térdre. Üresen tátongtak a kutak immár s a patakok medre kiszáradt, mint a lázbeteg torka. Ártatlan kisdédéek sikoltása futott égfelé és szentlelkű vénék könnyölgése, akik bűnbánó könnyekben tisztálkodtak még az imádkozás ideje előtt. A városban halomra gyűlt a szenny, az asszonyok zokogtak főzés közben s vizeskorsóikra jobban vigyáztak, mint a szemük világára. Jámbor férfiak pedig naponta kimentek az elpusztuló földekre, bőjtöltek és imádkoztak, hogy az Úr haragját kiengeszteljék, hogy az áldott esőt kikönyörögjék és elvonuljon Czerédáh feje fölül az éhhalál és szomjhalál fekete fátyola...

Egy napon a derék és istenfélő Joszé ödöngött jajgató imádság között az elvesztett vetés fölött, mellét verdesve, térdre borulva könnyöngött

Herodes Agrippa, König von Judea

Herodes Agrippa, Judea királya

kegyelemért, míg odahaza fiatal felesége az első anyaság szent fájalmában vergődött.

— Uram, aki a csapást ránk mérted, könyörülj mi rajtunk — kiáltotta teli torokkal az égre és tompán, lustán, forrón ismételte szavait a hangtalan némaság.

Síró, eltorzult arccal nézett fel az égre és bánatos szemeiben megfürdött a messze aranytenger.

— Ezer boldogságom közepette ejtesz el minket, Uram, érett kalászaimat sujtja véghetetlen bölcsességed. Oh tekints az asszonyom jámbor szívébe, könyörülj mi rajtunk...

Így imádkozott napfölkelte óta a tüzes, száraz, elperzselt vidék felett a vallásos és istenfélő Joszé, azután leült egy kőre és hangtalanul maga elé meredt...

Sátách, az ébenfaasztalos elhaladt mellette és vállára ütött.

— Kétségbeestél te is, Joszé ben Gámliél? no lám, én pedig azt hittem, hogy nagy a te hited és örökköntartó a bizodalmad... — Joszé felnézett.

— Isten kezében vagyunk mindannyian, Sátách ben Tabbái, ám félre ne értsd, ha síró arcomat látod... Az Úr büntet minket s nekem fáj, hogy vétkeztünk ellene...

Sátách gúnyosan nevetett és vállára vetette lecsüngő köntösét.

— Sok vétkeitek lehet nektek amott Czerédáhban Joszé ben Gámliél és ugyancsak könnyörtelen a ti Istenetek, mert elpusztultok valamennyien...

— Te is Sátách ben Tabbái, ha kell, te is velünk pusztulsz... téged is zsidó anya szült, az Örökkévaló a te Istened is, hiába tagadod meg őt magadtól... Ma még van bor a korsódban, de holnap már te is a földbe kerülhetsz velünk, ha ez van számunkra elhatározva... ám az Örökkévaló megvéd bennünket és — téged is.

— Hiszed ezt, Joszé?

— Hiszem, Sátách...

Sátách most maga is leült a kőre és messze nézett...

— Chonanjah ben Askája, a halász, lehorgasztott fővel ült háza előtt, hogy arra jöttem... Megszólítám őt és kifáradva panaszolá, hogy fiat szült reggel az asszonya s nincs annyi vizük, hogy a síró, szenvedő kisdédét megfürdessék. Chonanjah jámbor ember, a felesége istenfélő asszony... de láttad volna a türelmetlen lázadás tüzeit szemeikben!... igaz is Joszé!... Aki ésszel élő ember, gondolkodóba esik ilyenkor...

Hallgattak néhány pillanatig.

— Bőséges nyár ígérkezett, — folytatta aztán halkán, de erőteljesen Sátách — ha koplaltunk az elmúlt esztendőben, ezernyi kárpótlással kecsgetett a dús, virágzó, megáldott tájék...

Mi történt Czerédáhban újhoid óta, Jósze? ... hogy minden hirtelen megváltozott, jött a forróság, mint egy sáskaraj és a láthatatlan Isten szeszélyes keze torkunkat fojtogatta ... Igazság-e ez, Jósze? Érdemeltük ezt? Nem imádkoztunk-e híven a vének és az ifjak nem voltak-e erkölcsösek? ... Mit akar a ti Istenetek tőlünk? ...

— Az Ő bölcsessége végzetlen.

— És a ti együgyűségtek határtalan, mondotta Sátách, dühös, éles gúnnyal ...

Jósze az égre nézett, messze-messzire, ahol egy apró, fekete pontot látott himbálódzni egyre előre ... „Madár, gondolta örömmel Jósze, egy madár megmozdult arra napnyugaton, talán esőt érez! ...” Hirtelen, kis hűvös lehelletet érzett kisírt szemein, mintha egy üde száj rásóhajtott volna ... Határtalan örömmel és reménységgel telt meg hirtelen a szíve, kimondhatatlan boldog mámorral, mely arra készítette, hogy a földre boruljon és megcsókolja a kiszáradt kemény rögöt.

Megkapta Sátách karját s míg cikkázó lelke hazafutott felesége fekvőhelyéhez, boldogan és rajongó bizalommal mondotta a mellette ülő hitetlen férfinak ...

— Érzem, érzem, hogy az Úr van velünk és az én szegény feleséggel ... Áldott leszek estére, Sátách ...

Sátách megkérdezte:

— Mi van az asszonnyal?

— A jó Isten meg fogja áldani az ő fájdalmát.

— És meg fogja sokszorosítani a te fájdalmaidat ... Honnan szerzesz vizet, hogy a kisdedet megfüröszd?

— Látod, a mi Istenünk erőt küld nekünk ...

— Balga ... balga! ... Addig nem lesz eső, míg fel nem állítom Czerédáh főterére a régi oltárt s a templomban is a régi isten imádságát ...

— Sátách, Sátách — kiáltotta kétségbeesetten Jósze — térj magadba, legalább most, mert az Örökkévaló földig aláz majd önmagad előtt, s nem tudsz szívvel örülni az áldásnak ...

Sátách türelmetlen mozdulatot tett ... Jósze sírva borult rája.

— Testvér, hallgass meg ... Vigyázz, tisztítsd meg szegény szívedet, mert boldogok a tisztaszívűek ... Fölemelt fővel fogunk mi örvendezni, ha téged a szégyenkezés kígyója mardos majd közöttünk ... Oda nézz! és Jósze az égre mutatott, mely nyugati felében sötéten, mélyen fekete ruhába öltözött ezalatt. Tompa bömbölések szakadtak fel mélyéből először halkán, azután mindinkább erősödve s végül egy sikoltó, ordító, bömbölő, hördüléssel felszakadt az ég melle s a két férfi érezte végiggurulni testén a hűs kemény esőcsöppeket. Violalila és világoskék villámok cikkáztak csattogva és vakító fénnel és az elragadtatott, megdicsőült arcú Jósze térdreborulva, mellét verve, nevetve és sírva itta ma-

Simeon főpap. (Régi metszetek. Dr. Lederer Sándor gyűjteményéből)
Der Hohepriester Simeon. (Nach einem alten Stiche)

gába a felolvadt áldást és szemeinek forró könnye a hűvös esővel összekeveredett ...

Sátách sápadt arccal, megrendülve nézte a hálálkodó Jószt, aki egyszerre csodálatosnak tűnt föl előtte; szinte lesujtotta őt a zúduló, zengő, jószagú vízrengeteg, lehúnyta szemét, mert a lecsapódó villámok — melyeket Jósze észre sem vett — megregettették ...

Megrázta Jószt.

— Meneküljünk ...

Elindultak a magas, fehér kő mellől, mely fölött egy büszke, hatalmas cédrus igyekezett ég felé s röviddel utána felperzselte a villám a délceg erőteljes fát ...

Ekkor Jósze megállott ...

— Nem menekülök előled, én Uram, — mondotta és fejét-térdét meghajtva imádkozni kezdett.

Sátách elgondolkozva, halásápadtan és reszketve állott mellette ...

A villámok pedig egyre csapkodtak körülöttük.

Napnyugat után elállott kissé a szakadó áldás, az ég felszürkült arca megpihent kissé. Jósze felemelkedett a földről és körülnézett a felfrisült vidéken, melyen üde fátyolként lebegett az isteni kegyelem fátyola. Az elhervadt búzakaralások felemelték acélos, dús fejeiket, a virágok lágy szárazon táncoltak a szélben, nyujtózkodtak erejüket próbálva a fák és a madarak élénken röpködve szárították átázott testüket ... A levegő lágy, mély, boldog zsolozsmákkal telt meg, mint egy háládatos szív. Jósze és Sátách szótlánul haladtak egymás mellett, ázott és sáros köntöseikben. Jósze arcán a bűnbocsánat, megnyugvó lágysága ült, Sátách pedig eltűnődve, összeráncolt homlokát föld felé fordította. Amikor a földek széléhez értek, s visszanéztek a dús, gazdag, áldott kalászásra, az ájtatos

Jószé térdelhajtott s a hitetlen, kemény Sátách tétován és félszegen... de mégis ugyanazt cselekedte.

A város zajjal, dallal, zengéssel, énekkel volt tele, örömkönnnyek égtek a tisztaszívűek és jámborok szemeiben.

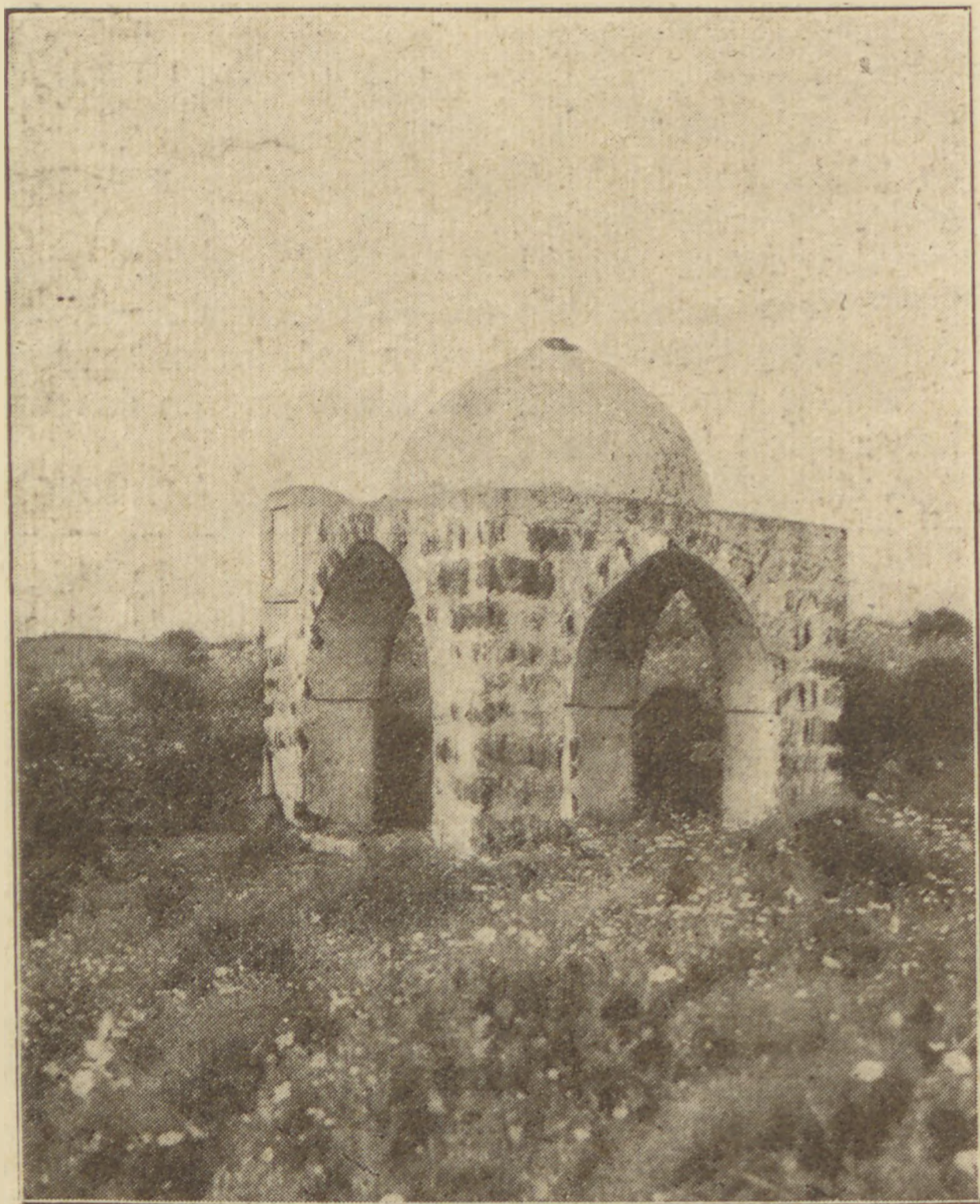
Sátách megrendült lelkével idegennek érezte magát közöttük, fájdalmas, bűnbánó könnyek fojtogatták és szégyenkezés keserítette.

A boldog Jószé háza előtt szónéklül és lehajtott fejjel akart tovább menni, de Jószé, aki egész úton figyelte társát, megölelte őt és így szólt hozzá:

— Sátách ben Tábbái, emeld fel a fejed, most megérettek lelkednek kalászhai az Örökkévaló számára... Az Ő szent nevében házának vendége vagy ma este — és átölelve vezette föl a lépcsőkön...

A küszöbön pedig Jószé édesanyja várta őket, karján a Jószé és a felesége szívének, áldott, megérett gyümölcsével, a kisdeddal...

Ez a legenda fájdalmas és drága emlék. Az elkedvetlenedés, a türelmetlenség és a hitetlenkedés egy gonosz, fekete órájában beszélte nekem, az én szentéletű, bölcs nagyanyám. Lelkemnek vetését szentelte meg vele a Mindenható számára, mert türelmet, kedvet és mindenekfelett való hitet adott nekem, életem utolsó napjáig.

Jószef sirja Medsdel mellett
Das Grab Josefs bei Medsdel

VAJDA GYÖRGY: ÁTOKVERTEN

Mózesi igékben megígért átokszó
Mefogant testemen s lépteim vánszorgó,
Megtörött járása eléd vitt, nagy Isten:
Te légy igaz bírám, Te, kibem nem hittem,
Ki ellen vétkeztem, akitől nem féltem,
Kit szidni legnagyobb virtusnak ítéltém,
De nem nyegleségből s nem tudakos hitből,
Nem is az ördöggel önként vállalt frigyből,
De mert segedelmed híjján is akartam
Győzni önerőmből s mindenkit el:artam:

Átkozott az utam városban s mezőben,
S fekhelyem átkozott nyugvóban s kelőben.
Hitvesem méhének gyümölcse átkozott,
Csűröm és magtárom átkozott, átkozott!
Mindaz, amit tavasz, nyár, ősz, tél elhozott,
Földemen, csordámban s nyájamban átkozott.
Átkozott a tető s a dülöngő falak,
Teknőmben a tészta s szájamban a falat.
Átkozott a kapum, bemenvén, kimenvén,
Orcámon, ragyával s miriggyel megtelvén,
Kiver a forroláz s tüzel heves hőség,
Talpam vasat tapod s rézzé lesz a bős ég.
Homokot hordanak nyakamba a szelek,
S eső helyett hamut szitálnak fellegek.
Megvertél Uristen, hebehurgya tettel,
Mintsem meggondoltam, máris balul tettem.
Gonosz ellenségem diadalt ült rajtam,
Egy úton ellene s héten megszaladtam,
Hullámon lakoztak keselyűk és vadak.
Csontom letiporták győzedelmes hadak.
Megvertél Uristen, bélpoklos fekélyel,
S délben tapogattam, mint más sötét éjjel;
Lábomnak gáncsot vet a gonoszság verme,
Agyamra téboly ült, s háborodott elme
ljedt kételyeit soh' el nem oszlattad,
Meggörnyedt hátamat vesszőhöz szoktattad.
Rémek lappanganak házamban, kertemben
És nem volt elűzni erő a kezemben.
Elhagyott az asszony, kit híven szerettem,
Másikat vertem, ki meghalna érettem.
Fiaim, lányaim, kit nemzettem kéjjel,
Nyomorba űzettek a világba széjjel,
Olajfát ültettem: bogyoí száradtak
S más ette gyümölcset a termő ágaknak;
Szőlővenyigémet megrágták a férgek,
Lábon álló termést megették földmérgek.
Buta jövevények kölcsönén tengődtem,
Ostoba fejekhez faroknak szegődtem.
Nevem nevetség lett, közmondásos csúfság,
Hosszúk a kérdésim s válaszok rá kurták.
Idegen nép nyelvén kelletett szolgálnom,
Gögös pitvarokban reszketve megállnom.
Önvéremtől már-már dugván a falatot,
Félreeső helyen undorral falhatok.
Büszkeségem s erőm várai omlottak,
Érényem sáncái bűn által foglaltak,
Lerontattak pompás városim falai,
Földszínnel egyenlők nyugalmam falvai.

Itt állok, nagy Isten! átokverte testtel,
Kit egy intésedre ezer halál veszt el,
Akinek nyomorát szájalom tetézi,
S kényes nebántsvirág undorodva nézi.
Botló vakságomnak nem nyújtja a karját,
Gennyedő fekélyim rút rongyok takarják.
Gazdagok fekhelye fehérselyem pólya,
Enyémet árokban egy bokorág ója.
Földem, barmom, házam átokkal megverted,
Minden jó társamat kezemtől elvetted.
Arany-, vér-, szerelem- s dicsőségre éhes
Vétkeztem mindabban, miben ember vétkes.
Sujtó sok átkodat viselte a testem:
— Vedd Magadhoz, tessék! tiszta lett a lelkem...

PATAI JÓZSEF: AZ ÉN ELSŐ MESTEREM

velet írt az édes anyám: talán tudom már a szomorú hírt, hogy az öreg Raab Mózes, béke vele, az örök igazság világába költözött. „Mindnyájan ott voltunk Patáról és szeretném, ha megemlékeznél róla a Mult és Jövőben is. Hiszen tanítványa voltál és ha csak egy betűt tanultál is tőle, mestered

volt. Egész Gyöngyös kísérte utolsó útján, a statusquo-pap is. A holttestet bevitték a zsinagógába és hét gyertyaszál lobogott feje körül a szent halottnak, akit hétszer hordoztak a vállukon a tóraemelvény körül. Aztán következett a gyászbeszéd, a rabbi, ragyogjon fénye, felsorolta az ő jótetteit és a mi nagy Mózes prófétánkhoz hasonlította őt. Megemlítette róla, hogy többször áttanulta a talmudnak mind a hat rendjét. Hetvenhét éves lett és ő maga mondotta halála előtt, hogy szitok, vagy rossz

Ford Madox Brown: Die Söhne bringen Josefs blutiges Hemd vor Jakob

Ford Madox Brown: Jákobnak elhozzák József véres ingét

szó sohasem hagyta el száját. Utolsó percéig eszméleténél volt. Még kadist mondott valakinek a lelkéért és utána az Echod szóval szállt ki szent lelke. Agyban fekvő beteg nem volt, csak nagyon gyenge és szombatot át tudta már, hogy a Szombat búcsúzásánál az ő lelke is el fog búcsúzni tőle. Űlt és tanult másokért, akik nem érnek reá tanulni és tanított mindenkit, aki csak tanulni akart. Nagy caddik vezett el benne. Béke vele.“

A megindultság könnyeivel a szememben olvastam édes anyám héberbetűs levelét. És az alvó, mély rétegek alól felcibálódtak a gyermekkor legelső és legkedvesebb emlékei, a zengő gyöngyöspatai chéder, a fehérre meszelt kis falusi templom udvarán. Az öreg Raab Mózes akkor még nem volt öreg és nem kívánczolt be a városba, hogy mindig kéznél legyen köhögős mellének a doktor és a patika. Akkor még erős volt, sőt gyermekszemeinkben valóságos Sámson, aki egy kézzel megfogott bennünket és hatalmas lendülettel a levegőben megforgatva a térdére ültette a legnagyobb fiút is, pedig a legnagyobb volt már hét éves legalább. Én csak négy éves voltam és Mózes mesterben már második tanítomat tiszteltem.

Az első, szintén Mózes, az apám volt, aki két éves koromban megtanított az első héber szövegre:

„Tónu rabónon“, — ezt himbálózva kellett dalolni héberül és zamatos zsidóra fordítva. — „Tónu rabbónon, tanították a mesterek: a kisdedet, mihelyt beszélni tud, köteles az apja tanítani a Tórára“. — „Máj Tóra?“ „Micsoda az a Tóra?“ — és itt tapsolni kellett egyet, amilyen hangosan az apró kezekkel csak lehetett és utána bátran énekelve kívágni a feleletet héberül és fordításban:

— „A Tóra, amelyet reánk hagyott Mózes, örökségül Jákob gyülekezetének“.

Hároméves koromban együtt imádkoztunk négyéves testvéremmel a nagy héber imakönyvből. Egyik fejezetet hangosan én, a másikat ő, hűségesen megosztva, testvériesen megfelezve. Amikor azonban egy szomorú őszi napon ott láttam kis nénémet a földön száraz szalmán kiterítve, fekete lepellel letakarva és a feje fölött egy árva gyertyaszál, nem értettem ugyan, mi történt, de leültem melléje szorongó szívvel és elővettem az imakönyvet és elmondottam az ő részét is bánatosan, félelemmel.

Négyéves voltam, amikor chéderbe kezdtem járni Raab Mózes mesterhez. De nem mindig jártam, sokszor vittek. Egyszer apám, egyszer édesanyám. Különösen, ha térdigérő sár volt, ami a nagyembereknek a térdéig ér ugyan, de az apró emberkének bizony nyakig, sőt fejük búbjáig is érhet. No meg zimankós téli időben, amikor nem lehet elég meleg ruhába bugyolálni a gyereket, hogy meg ne fázzon és a gyerek

úgy elvész a sok meleg burkolatban, hogy legfölebb gurulni tudna még, de járni sehogysem. Aztán meg tavasszal is, ha megárad a patak és a betyárgyerekek ilyenkor mezitláb szeretnek átgázolni rajta, ami bizony életveszedelmes is lehet. Az iskolakerüléstől nem kellett bennünket féltetni. Szívesen jártunk mi Raab Mózes bácsihoz, aki valóságos csodákat művelt velünk. Mialatt a térdén ültünk, egyszerre csak lehullott a mennyezetről a bibliánkra egy édesmézű finom füge, egy garasnagyságú piros fodormentacukor vagy egy kövér darab szentjánoskenyér.

— „Ezt az angyal küldte! Mert jól tanultál!“

És mi hittünk az angyalokban, különösen a jókban és féltünk a rossz angyaloktól, akik a templom szögleteiben megbújnak és várják azokat a rossz gyerekeket, akik az esti ima alatt elalszanak a padon és észre nem véve ott maradnak a sötétben bezárva egyedül...

Négyéves kis fiú tanulja Mózes öt nagy könyvét, fordítani, hetenként a maga rendjét és a Rásit is hozzá, azokat az apró betűket, amikből olyan gyönyörű mesék áradtak belénk. Ó, drága túlterhelés, modern nevelés, pedagógiai rendszerek és egyéb ismeretlen fogalmak, milyen odaadóan csüngtünk mi, bugyogós, tincses apróságok Raab Mózes mester ajkain, milyengyönyörűséggel betűztük ki a Rásiból a szöveghez fűzött meséket és legendákat, milyen áhitattal énekeltük a haldokló Jákob testamentumát, amint fiához, Józsefhez szól:

— „Vááni...“

Vááni — és itt fel kellett emelni a vékony hangocskákat, amilyen magasra csak lehetett, majd a regélés folyamán fokozatosan, fájdalmasan leereszteni és megnyujtani, szomorúan, szívhezszólóan, gyászindulósan. — „Vááni...“ És én, habár én most fárasztalak téged az én temetésemmel és kérlek, hogy csontjaimat atyáim sírjába vidd, de a te anyáddal, Ráchellel nem így cselekedtem... Hanem hogyan? „Bevói mi-Padan, mészo oláj Róché!“... Mikor jöttem Pádánból, meghalt mellettem Ráchel... Azt hinnéd talán, hogy nagyon messze volt Hebrontól? Nem. Csak egy rövid mértföld volt... Azt hinnéd talán, hogy záporosó szakadt? Nem. A föld olyan volt, mint egy rosta... És mégis ott temettem el az úton, Efráth mellett, Betlehem mentén... Talán neheztelsz ezért reám, én drága fiam... De én láttam a szent szellemmel, hogy egyszer Nebuzeradan, a gonosz, száműzni fogja Izrael fiait Babylonba és mikor éjjel elmennek láncraverve az efráti úton. Ráchel felkel a sírjából és imádkozik értük és vigasztalja gyermekeit... Ezért mondja a szent próféta:

— „Hang hallatszik Rámában, keserves síró panasz, Ráchel zokog a gyermekeiért, nem tud vigasztalódni. De így szól az Örökkévaló: tartsd vissza hangodat a sírástól, szemedet a

Sir E. J. Poynter : Josef führt seinen Vater vor Faraó

Sir E. J. Poynter : József Fáraó elé vezeti atyját Jákobot

könnytől, van jutalma a cselekedetednek, gyermekeid visszatérnek határainkba . . .”

A melódiát! a melódiát! ha mégegyszer tudnám úgy eldalolni, ahogy ezt kórusban és gyermekvizíósan a chéderben énekeltük. Raab Mózes mester mélabúsan állva verte hozzá a taktust és mi ismételtük lelkesen újra meg újra:

„Vááni. Vááni . . .”

„És én, habár én fárasztalak most téged az én temetésemmel . . .”

Raab Mózes mesternek biztosan fájt a halálában, hogy ő, aki életében mindig másokért fáradozott és magára semmi igénye nem volt, temetésével fárasztania kell másokat. Ezt az egyet neki is másokkal kell végeztetnie. De ezek a mások, mint valami szent terhet hordozták a vállukon a halott mester földi maradványát.

Hétszer vitték a holttestét a Tóraemelvény körül, ahogy az ő egész élete a Tóra körül forgott. Ezt őrizte, szerette, dédelgette és ezt plántálta bele mélyen, mélyen a gyermekek lelkébe, akik azóta felnőttek, megnőttek és túlnőttek, de a jóságos, kedves öreg mestert el nem felejtik . . .

PETERDI ANDOR: URAM, A JUSSOMAT . . .

Uram, a jussomat mind elprédálom,
Öregségemre semmim se marad;
Eltékozlom vidoran, léhán,
Meddön, az én szép nyaramat.

Pár nótát ültetél meleg szívembe,
És néhány álom volt útravalóm,
Így indult az élet-vizekre
Az én bús, fekete hajóm.

S mire kikötök egy sugaras partra,
Nem marad semmim. Én koldus leszek,
De dalaim majd zsongva szállnak
A hullámos vizek felett . . .

PETERDI ANDOR

a jeles költő versei két kötetben most jelentek meg. Díszes kiadásban ára: fűzve
:: 16 korona, kötve 25 korona ::

SOLE HEGYRŐL

ZSIDÓ KÖZÉPISKOLÁK című legutóbbi vezércikkünk-
höz kaptuk a következő levelet:

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Nagy örömmel olvastam a Mult és Jövő gyönyörű majusi számában dr. Frisch Ármin kitűnő cikkét, melyben a zsidó középiskolák felállítását sürgeti. A Mult és Jövő, mint szabad kritikai fórum, mindig elevenére szokott tapintani a dolgoknak és ezúttal is a magyar zsidóságnak olyan anomáliáját tette szóvá, amely az ifjúság nevelését, tehát a legsürgősebb és legégetőbb, de egyszersmind sajnos legelhanyagoltabb feladatot érinti.

Az Abonyi-út környékén lakom és naponta elvisz az utam egy tetőtlen rom előtt, amelyből csak a vakolatlan szomorú falak merednek az ég felé. Már négy év óta látom a romokat és gondoltam, ezt is a háború teszi, hogy nem lehet eltakarítani, pedig milyen szép pázsitos park lehetne itt ezen az óvatosságból körülkerített és most hozzáférhetetlen helyen. A napokban azonban megtudtam, hogy az a rom nem is rom, hanem egyenesen így született és a zsidó gimnázium évszázados meddő tervének csonka fogamzása, amely szegény csak idáig tudott fejlődni és most várja, hogy talán egy újabb évszázad alatt mégis csak lesz belőle valami. Szegény kicsi féreg nem tudott megnőni. Ez a zsidó gimnázium szomorú nótája.

De akarták-e a zsidó gimnáziumot komolyan megvalósítani? Nincs-e igaza dr. Frischnek, hogy tulajdonképpen a zsidó iskola mindenütt a legmostohább gyereke a zsidóságnak?

Nemrég megszűnt a zsidó leányárvaház iskolája, a fiú-árvaház polgárija szintén szünőfélben van, a pesti izr. hitközség polgári leányiskolájának párhuzamos c) osztályai megszűnnek. Elismerem, hogy az okok mindig nagyon népszerűek és sehogy sem keltenek közfelháborodást, de az eredmény mégis mindig csak az, hogy — egy zsidó iskolával kevesebb!

Beszélhetnénk aztán még arról is, hogy a pesti hitközség a hittani vizsgákra legtöbbször laikusokat küld ki elnökül, akik aztán sokszor azt sem tudják, mi fán terem az iskolalátogatás, tavaly az egyik ilyen „elnök” úgy viselkedett a legkitűnőbb hittanárunkkal szemben, hogy kénytelen volt őt nyilvánosan kiutasítani a nem-zsidó igazgató és tanári kar nagy gaudiumára. Pedig vannak elegendő zsidó műveltséggel bíró férfiak, akiket, úgylátszik, csak azért nem látunk vizsgálónői székben, mert nem kvalifikálhatja őket erre a tiszteletbeli állásra egy kellőképpen duzzadt pénzeszsák.

Ha a pesti hitközség ilyen példákkal jár elől, mit szólnak majd a vidéki községek, ahol ezentúl lesz majd mire hivatkozni, ha iskoláikat egymásután beszüntetik?

Azért kell megszívlelnünk dr. Frisch cikkét és a kérdést állandóan szőnyegen tartani.

Szerkesztő úrnak tisztelő híve: dr. Szabó Géza.

ÚJ KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

PÁSZTOR ÁRPÁD: ŐSZI SZÁNTÁS. Pásztor Árpád költészetének új emelkedő etapját jelenti ez a pompás verses könyv, amely a halk rezignáció finom őszi hangulatával, de egyben a fiatalság forró fájdmával van telítve. Az őszi szántás alatt nem a lemondás hervadó tarlóját temetik el a felvetett rögök, hanem magukba fogadják az eljövendő új tavasz reményeit, melyekből új vetések, új virágzások fakadnak. Pásztor Árpád verseiből ez az erős hit szól hozzánk. Külön kellene foglalkoznunk a költő biblikus tárgyú vagy hangú verseivel, amelyekből gyönyörű csokrát lehetne összeállítani a magyar zsidó poezisnek, mely Pásztor Árpádnál, mint minden igaz költőnél, egyetemes értékre emelkedik. Majd lesz még alkalom erre visszatérni. A rendkívül izlésesen kiállított kötet, melyből mai számunkban három szemelvényt közlünk, Dick Manó kiadásában jelent meg. Ára 7 korona. Megrendelhető minden könyvkereskedésben és kiadóhivatalunk útján is.

KACZÉR ILLÉS: A FEKETE KAKAS. A kiváló regényírónak eza a fantasztikus álmképe egészen elűt azoktól a műveitől, melyek a Napkelet és a Biblia levegőjét varázsolják elénk. A fekete kakas meséje Amerikába viszi az olvasót és feltárja előtte a dollárok országának kinematografikus gyorsasággal mozgó képeit. Érdekes figurák és helyzetek rohannak el a száguldó képzelet vásznán, melyet az író biztos kézzel irányít. A regény Grill Károly kiadásában jelent meg. Ára 6 korona.

GÖMÖRI JENŐ: A NAGY HÁBORÚ KATONANÓTÁI. Gömöri Jenő nagy szolgálatot tett a költészetnek, amikor a véres mezőkön fakadt poezisvirágokat a lelkes kertész szerető gyöngédségével gyűjtötte, gyomlálta és átadta az irodalomnak. Egy darab kultúrhistoria ez, amelyből sokat tanulhatunk és amelyben sokat fogunk gyönyörködni. Az értékes kötet a 12. gyalogezred rokkantalapja kiadásában jelent meg. Ára 5 korona.

JERUBAAL címen új zsidó ifjúsági folyóirat indult meg német nyelven D. S. Bernfeld szerkesztésében, R. Löwit (Wien-Berlin) kiadásában. A folyóirat, mely az érettebb ifjúságnak (15—25 év) van szánva, havonta jelenik meg. Előfizetési ára 13 K 20 f.

AZ UKRAJNAI ZSIDÓKRÓL két kis könyvet adott ki M. J. Bin-Gorion (Micha Joszef Berdiczevszky héber író álneve). Az egyik „Zwei Generationen” címen ukrainai novellákat és költői képeket tartalmaz, a másik „Vom östlichen Judentum” ismerteti a földet, a népet, a szokásokat stb. A két csinos kiállítású kötet R. Löwit kiadásában jelent meg. (Cím: Wien I., Fleischmarkt 1.)

REMIÉNY

A magyar zsidó ifjúság lapja, gazdag tartalommal, pompás illusztrációkkal. A Mult és Jövő közreműködésével szerkeszti: dr. Molnár Ernő. Előfizetési díj egész :: évre 12 korona. ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV. kerület, Magyar-utca 3. szám. Telefon: 96-30.

CION RÓZSÁJA. Major J. Gyula pompás kompozíciója, mely a Mult és Jövőben jelent meg először és a Mult és Jövő művészestjén Sámson Mária éneklésében oly nagy sikert aratott, most külön füzetben is megjelent, igen csinos kiállításban. A magyar szöveg Patai Józseftől való, a héber Holder Józseftől. Az énekre és zongorára írt zenemű ára 6 korona. A Mult és Jövő előfizetőinek portóval együtt 4 korona.

A ZSIDÓ RENESZÁNSZ-KÖNYVTÁR, amely Lukács Zoltán szerkesztésében jelenik meg, újabban ismét két füzetet adott ki. Az egyikben Feuerstein Kálmán „A jövő zsidósága” címen mond el „pár szót a zsidóság jelenéről, multjáról és jövőjéről” a cionizmus szellemében, a másik füzet orosz-zsidó novellákat mutat be, még pedig egy-egyét Perez, Agnon, Sokolow, Gorliktől Lukács Zoltán és Gilányi Mór fordításában.

„SZÉFER JECIRAH.” Az érdekes füzetben a szerző, Ekstein Emánuel összefoglalja mindazokat a helyeket, ahol a talmudban és a későbbi iratokban a „Teremtés könyve” előfordul és bebizonyítja, hogy a „Niflaoth Maharal” című könyv, amely, mint a prágai rabbi Löw vejének tulajdonított metzi kézirat jelent meg és a gölemmesék hiteleségét igazolná, nem egyéb merő hamisítványnál. A szerző nagy tudással mutatja ki, hogy a mű tartalma ellentmond a talmudnak, tehát nem származhat a talmudot alaposan ismerő régi tudóstól. „Nincs itt tehát sem régi kézirat, sem csoda, sem bizonyíték, csak egy gölem.”

HALÁLTÁNC. VAJDA GYÖRGY VERSEI. Egy mély-érzésű költő szaggatja itt szét szívét, hogy a cseppegő forró vér gőzében új víziók táruljanak a fáradt fantázia elé. Vajda György versei közt vannak súlyos, nehézveretű sorok, amelyek mélyen belevésődnek az olvasó lelkébe. Az egyik versét jelen számunkban közöljük. A kötet a „Táltos” kiadásában jelent meg. Ára 3 korona.

„DER JÜDISCHE WILLE.” Ilyen címen a németországi Kartell Jüdischer Verbindungen új folyóiratot indított, mely főleg a mai zsidóság aktuális problémáival foglalkozik cionista szellemben. Az új folyóirat kéthavonként jelenik meg, előfizetési ára 8 K, Cím: Berlin W. 15. Sächsische Strasse 8.

BERTALAN ÉJSZAKÁJA. Cholnoky László, az ismert kiváló író, aki a Mult és Jövőben is kivülről megfigyelt zsidó témákat dolgozott fel nagy művészettel, legszebb novelláit gyűjti egybe ebben a könyvben, amely kétségtelenül az új magyar irodalom legmaradandóbb értékű alkotásai közé tartozik. A könyv a Táltos kiadásában jelent meg. Ára 7 korona.

„NATIONALES SELBSTBESTIMMUNGSRECHT DER JUDEN IN POLEN” címen Max Rosenfeld ismerteti a lengyel zsidóság kérdését és bebizonyítja, hogy azt csak zsidó autonómiával lehet megoldani. Mert csak így lehet a lengyel zsidóság jogait és existenciáját biztosítani és csak így lehet a lengyelség és a zsidóság közt kiélesedett ellentéteket elsimítani. Az érdekes füzet R. Löwit (Wien, Berlin) kiadásában jelent meg. Ára 2 K 40 fillér.

MEIN WEG ZUM CHASSIDISMUS. Martin Buber, aki a chaszidizmust ismertető műveivel nagy érdemeket szerzett, ebben a kis füzetben elmondja, hogyan jutott el a chaszidizmus forrásához. A füzetet Rütten és Loening adta ki Frankfurtban.

Visszavásároljuk a „Mult és Jövő” két első évfolyamát díszkiadásban 150 koronáért

Az 1915. évi májusi számot 30 koronáért

A „Mult és Jövő” kiadóhivatala: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. Telefon: 146-92.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

OLVASÓINKHOZ.

A háború négy esztendeje alatt is a legnagyobb áldozatkészséggel teljesítette a Mult és Jövő az egész magyar zsidóságra dicsőséget hozó kulturális hivatását és bár időközben a műnyomó-papír és a művészi kiállítás egyéb technikai eszközeinek költségei tízszeresére emelkedtek, a rengeteg túlkiadásból csak a legminimálisabb részt hártottuk át olvasóinkra, akiknek a legnagyobb nehézségek közt is teljes terjedelmű magas irodalmi és művészi nivójú számokat nyújtottunk. Most, hogy a félév letelt és a Mult és Jövő számára a további papirkészletet kellett biztosítani (annál is inkább, minthogy a tervezett papirmaximálás esetleg a finomabb papír teljes eltűnését eredményezheti), a mostani magas áraknak is kétszeresét kell fizetnünk, úgy hogy a papírárbeli differencia maga több, mint 100,000 koronát tesz ki. És hasonló horribilis emelkedést mutat állandóan a munkabér, a festék, a klisé stb. stb.

A többi művészi havi folyóiratok annyira redukálódtak, hogy egyesek csak 3—4 számot adnak évente, sőt a „Művészet” havonként helyett már csak évente kétszer jelenik meg. A Mult és Jövő a magyar zsidóság szellemi munkájának és kultúrnivójának reprezentánsa nemcsak idehaza, hanem a külföldön is. Ezt nem szabad színvonalban sülyesztenünk sem irodalmi, sem művészi tekintetben. Nagy áldozatokkal vállaltuk tehát a további terheket, hogy a Mult és Jövő eddigi magaslatán maradjon. Olvasóinkra pedig ismét csak csekély részét hártjuk az új óriási költségtöbbletnek és reméljük, hogy az a nagy és lelkes tábor, amely a Mult és Jövőt a legelterjedtebb magyar zsidó orgánummá tette, híven kitart mellettünk e nehéz időkben.

A Mult és Jövő előfizetési ára ezentúl 40 K. Díszkiadásban 50 K. Omike tagság külön 4 K. Ezzel még mindig csak duplájára emelkedik a Mult és Jövő előfizetési díja a háború előtti díjjal szemben, holott az előállítási költség tízszeres. Ezt az újabb ideiglenes háborús pótlékot olvasóink bizonyára szívesen viselik, hogy a Mult és Jövő akadálytalanul folytathassa nagy misszióját az egész zsidóság dicsőségére.

A MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP nagy hivatásához mértén utat talál hazánk zsidó községeinek szívébe is. Egymásután jelentik be a vidéki zsidó hitközségek az Alaphoz való lelkes csatlakozásukat. Az eddig említettek kivül legutóbb a pécsi izr. hitközség jelenti, hogy „teljesen osztván az Alap nagybizottságának felhívásában foglalt minden egyes pontját, nagy és üdvös eredményt várunk munkálkodásuktól, mely a zsidóság reneszánszát van hivatva megteremteni. Tavasz közgyűlésünk határozatából tisztelettel értesítjük a t. nagybizottságot, hogy a Magyar Zsidó Irodalmi Alap növeléséhez 1000, azaz ezer koronával járulunk. Közhasznú vállalkozásuknak teljes sikert kívánva, vagyunk hitrokoni üdvözlettel a pécsi izraelita hitközség előjárósága.”

Dr. Loránt Lipót a pécsi hitközség elnöke, aki ötven év óta a városnak köztisztviselőben álló főorvosa, külön is

üdvözlő az Alapot, mely szerinte a magyar zsidók újabb történetének korszakalkotó vállalkozása. Erre utal abban a mély tartalmú vezércikkében is, amelyet mai számunkban közlünk.

A nagyváradi hitközség 500 korona hozzájárulást jelent be.

A sátorlajújhelyi izr. hitközség 100 koronát. Schulz Herman, Terézmajor 200 koronát küldött be. Özv. Szécsi Lajosné, Budapest 50 koronát. J. H., Lugos 25 koronát. Jeremiás Izidor, Szamosudvarhely 20 koronát. Pártos Miksáné, Budapest 30 koronát. Pollacsek Ida Nyirbogdány gyűjtése: Glück Antal 10 és Glück Ilona 10 koronát.

Ragendorfer Jenő, Szombathely, írja: „Óhajtván, hogy a Mult és Jövő önzetlen munkásságából kisarjadt Zsidó Irodalmi Alap ifjúságunk nevelésének a historiai folytonoságon felépülő és modernül zsidó öntudatot erősítő szilárd pillérjévé fejlődjék, küldöm a nemes célra adományomat, ötven koronát.”

A rabbik közül többen bejelentik, hogy ünnepi beszédekben a templomban méltatták az Alap nagy jelentőségét.

Dr. Enten Manó kassai főrabbi írja: „A Magyar Zsidó Irodalmi Alap eszméjét oly fontosnak tartom, hogy Pészachkor mondott mindkét beszédemben foglalkoztam vele. Remélem, hogy sikerülni fog néhány téglával az Alaphoz hozzájárulhatni.”

Dr. Bernstein Béla nyíregyházi főrabbi írja: „Amint a Mult és Jövő februári számában közölt cikkemben kifejtettem, szerény véleményem szerint főleg népszerű ismerető iratok kiadása legyen első feladata az Alapnak. Úgy a zsidó történetnek, mint a zsidó vallásos és kulturális életnek tényeit kell ismertetni az ifjúsággal, a tudatlanokkal. Ezt meg lehet tenni, mikor ügyesen megírt rajzok, elbeszélések keretében, beleszöve a mesébe, mutatjuk be és ez a kívánatosabb forma, vagy értekezés formájában, amiben szintén élénken, élvezetesen tárgyaljuk a zsidó történet kiváló alakjait, eseményeit, a mindennapi zsidó élet szokásait, vallásos kötelességeit. Szükséges, hogy a biblia

kimagasló alakjait, a prófétákat, egyes királyokat, a biblia könyveit ismertessük népszerűen, de azért alaposan. Igen kívánatos oly kisebb színművek megírása, melyek lelkesítőn tanítanak és melyeket az ifjúság már az elemi iskolában is, alkalmakkor előadhat. Zsidó tárgyú költemények antológiája is kell, külön az elemi iskolás, külön a középiskolás ifjúság és azután a műkedvelői előadások számára.

Csillag Lipót beküldve a m. kir. Operaház művészei közt eszközölt gyűjtést, a következőket írja: „Ma, amikor a minden téren való haladás és a mindnehezebb megélhetési viszonyok a vallásos életnek intenzívebb módon való gyakorlását egyre jobban megnehezítik, kétségtelenül szükséges olyan intézménynek nagyobb alapon való sürgős megteremtése, amely hivatva lesz a zsidó hithűséget és önértet nemcsak a haladó, de a konzervatív zsidóság rétegeiben is ébrentartani és erősíteni. Kiemelni kívánom a konzervatívokat, mert ott sincsen eléggé biztosítva a hithűség mindaddig, amíg az nem mindenütt az öntudáságon alapszik. Ennek bizonyítására fölhozom a magam szerény esetét is, amely nem mondható egyedülállónak, elszigeteltnek. Elég sokan, mint a maguk hasonló esetére ismerhetnek rá.

Gyermekkoromat egy nagyobb felvidéki, fanatikus zsidók által lakott városban, mint énekelni tudó becézett gyermek, úgyszólván a csodarabbi ölében töltöttem. Fölösleges leírnom azt a varázsos zsidó légkört, amelyben így tizenkétéves koromig nevelkedtem. Következett a jesivabajárás és ezzel a civilizáció leheletének hirtelen érintése, az iskolába való átpártolás és végre a világi tudományok hatása alatt: a teljes vallástalanság, hitetlenség. Így éltem évekig teljes hitetlenségben, míg véletlenül, hangsúlyoznom kell: míg véletlenül ügyesen megírt zsidó olvasmányok nem kerültek a kezembe, amelyek azután a zsidóság küzdelmeinek dicső történetével ismertettek meg. Ezeknek az olvasmányoknak köszönhetem, hogy öntudatos, hithű zsidó lettem. Hálámat írójuk iránt azzal véltem leróni, hogy ezentúl minden alkalommal meggyarázgattam, fejtegettem és ismerttettem azokat. Sohsem fogom elfelejteni azt a hatást, amelyet Szolyva-Hársfalván, az akkor túlnyomóan konzervatív zsidók által látogatott fürdőn elértem eme írások felolvasásával, magyarázatásával. „Ilyet írni, kiddus hasém!” kiáltották átszellemülten. Szintúgy nem írhatom le azt a lelkesedést, melyet Patai József „Héber költők” című két-kötetes műve váltott ki családomban, amikor abból olvasgatni kezdtem nekik. Egyes verseket, mint imaénekeket dalolgattunk el belőle szombatonként és alkalmonként. De hányan vannak még, akik ezt és hasonló jó írásokat rajongással és gyönyörködve, a zsidó érzésben megszilárdulva olvasnák, de akik nem is tudnak ilyenek létezéséről, vagy csak nehezen tudnak hozzájuk jutni! Ezeket valami módon újabb és bizony *élelmesebb* eszközökkel népszerűbbé és könnyebben hozzáférhetővé kell tennünk. *ודע מה להשיב* szempontjából is igen fontos, hogy a zsidó öntudatos zsidónak mentsük meg minden eszközzel. De a nemzsidó vallású körökben is mennyire más megbecsülésben részesülünk ott, ahová jó zsidó olvasmányok eljutnak.

A nagy és szent cél megvalósítása érdekében tehát igaz testvéri szeretettel *mindnyájunknak* egyesülnünk kell és bizonyára egyesülni is fogunk, mert a biztos eredmény el nem maradhat,

Az az országszerte támadt lelkes visszhang, amely Patai József híres szózatát, a „Rendben van-e minden”-t kísérte, a legszebb bizonyítéka annak, hogy van még fogékonyság a magyar-zsidó lelkekben és bizonyára nagy tábor fogja követni a szózatot, melynek minden szava legtöbbször lelkéből fakad s amely megteremtője lett egy sürgősen szükséges ideális intézménynek, eléglételül a Mult és Jövő önzetlen zsidó működésének, amely ragyogó, művészi alkotásaival a zsidó lelkeknek eddig is kimondhatatlan gyönyört és boldogító zsidó önértetet szerzett.

ZSIDÓ KATONÁKRÓL díjtalanul ad információt: „Israelitische Subsidiarseelsorge des Roten Kreuzes in N.-Öe., Wien, I., Milchgasse 1”.

Legszebb könyvajándék

Patai József „Héber költők”

— Az I. M. I. T. kiadása —

Két hatalmas kötetben mutatja be a héber költészet legszebb gyöngyeit az első középkori héber poétától napjainkig.

I. kötet: Sámuel Hanágid, Gabírol, Ibn Ezra, Juda Halévi, Alcharizi, Manuello, Nadsara stb. stb.

II. kötet: Luzzatto, Letteris, Bialik, Gordon, Csernichovszky, Bolgár, Feuerstein stb.

Patai József műfordításai, irodalomtörténeti bevezetéssel és minden egyes héber költő életrajzával

A két kötet ára 10 korona, porto 80 fillér

Megrendelhető a „Mult és Jövő” kiadóhivatalában: Bpest, VI., Podmaniczky u. 6.

„PRO PALESTINA.“ Ilyen néven Berlinben nagy bizottság alakult, melynek célja, hogy Palesztina zsidó telepítését és a cionizmus törekvéseit elősegítse. A „Pro Palestina“-bizottságban a legelőkelőbb berlini társadalom vesz részt, elnöke, Raschdau, volt császári nagykövet, alelnöke Delbrück egyetemi tanár, dr. Gottheim birodalmi képviselő, előadói Prof. dr. Ballod és Cohen-Reuss birodalmi képviselők. Az első ülésen Raschdau elnök reámutatott arra, hogy Törökország is őszintén rokonszenvez a cionizmussal, majd Ballod professzor „A cionizmus jelentősége a német politikában“ címen tartott előadást, reámutatott a cionizmas reális bázisára, helyszíni tanulmányai alapján állítja, hogy Palesztinában öt-hat millió zsidót lehetne letelepíteni, a földeket meg lehet vásárolni az arab nagybirtokosoktól és az orosz-zsidók szívesen fognak oda kivándorolni, Németországnak pedig egy gazdaságilag erős Palesztina hathatós támasza lesz az ő keleti politikájának. Utána Cohen-Reuss birodalmi képviselő kifejtette, hogy Törökország szempontjából egyenesen szerencsének kell tekinteni a zsidó telepítést, mely az elhanyagolt Palesztina ujjászületését jelenti. A bizottság elhatározta, hogy a palesztinai zsidó gyarmatosítást előmozdítja és mindjárt az első ülésén csatlakozásukat jelentették be a polgári és katonai hatóságok képviselői és a legkülönbözőbb pártok tagjai, Erzberger, Scheidemann, Westarp gróf birodalmi képviselők, von Truppel tengernagy s kormányzó, Prof. Zoepfl, a birodalmi gyarmathivatal előadója, Prof. Sombart stb. A „Pro Palestina“-bizottság nagy agitációra készül.

KÜLFÖLDI VÉLEMÉNY A MULT ÉS JÖVŐRŐL. Mióta a Mult és Jövő megindult, állandóan figyelemmel kísérték a külföldön is, melynek hasonló művészi nívón álló zsidó orgánuma nincs. Majdnem valamennyi külföldi zsidó lap és folyóirat a Mult és Jövőtől kér kölcsön kliséket, ha művészi kiadványra készül és volt alkalmunk idézni a lelkes elismeréseket, melyekkel a külföldi zsidó sajtó a Mult és Jövőnek adózni szokott. Külföldi előfizetőink kérésére közöljük a képek alatt a német címeket is. Legutóbb a berlini hitközség zsidó hadi archivumot és képtárt létesített és ez ügyben a Mult és Jövőhöz fordulva vezetője többek közt a következőket írja: „Csodálva látom a Mult és Jövő magas művészi színvonalát és sajnálattal kell megállapítanom, hogy nekünk Németországban hasonló nívójú lapunk nincs. Ost und West, amelyet Önök is bizonyára ismernek, meg sem közelíti a Mult és Jövőt.“

VÁLASZTÁS. A budai Chevra Kadisa 1918. évi május hó 19-én megejtett választás alkalmából elnök lett: Schlesinger Náthán; alelnök: Löbl Bertalan; temetői előljáró: Katona Gyula; pénzügyi előljáró: Bleyer Kálmán; ellenőr: Hein Lipót.

* **SZÜLŐK FIGYELMÉBE,** Fővárosi izr. középiskolai tanárnál a *jövő tanévre egy-két jómódú családból származó tanuló teljes ellátásban részesül. Szigorú felügyelet, korrepetálás.* Ajánlatok Krebs ékszerészhez Budapest, Rákóczi-út 65. szám.

Fiatal leányok üdülő otthona Lőcsén (Szepes m.)

Gyönyörű hegyvidék a Tatra közelében. Kitűnő ellátás, tej-, hízó- és fekvő kurák, gondos felügyelet, különféle szórakozások. Francia, német és zongora-tanfolyamok. Prospektust küld:

Kohn Teréz igazgatónő, Lőcse

A SZOMBATHELYI ZSIDÓ LEÁNYEGYESÜLET, amely másfél éve működik, örömdetes eredménnyel igyekszik célbavett programjának megvalósításán. Zsidó jótékony-ság és zsidó művelődés a jelszava, amely a mai viszonyainkhoz mérten szinte példátlan egyetértéssel közös munkára sarkalta mindkét pártáryalat hitközségének leányait. Az egyesület szegény gyermekei ebédrel lát el, előadásai s hangversenyei pedig felkeltették az egész város érdeklődését a modern zsidóság kultúrája és problémái iránt. Legutóbb Händler Salamon tartott érdekes előadást a zsidó költészetéről. Az egyesület vezetősége élén dr. Horovitz Józsefné és Braun Dávidné, Kramer Borcsa és Holzer Marika, eltelve hivatásuknak fontosságától, a legszebb eredményekre jogosítja fel a modern zsidó kultúra egyre szaporodó megértőit.

A ZSIDÓ LEÁNYOK KULTÚREGYLETE Máramarosszigeten a tél folyamán több mint 200 ruhácskát varrt az egyesület szegény gyermekek részére teljesen ingyen és azonkívül tekintélyes pénzsegélyt is osztott a helybeli zsidó szegények között, de főcélja a zsidó öntudat, önérték felkeltése és fejlesztése, a zsidó élet, művészet és irodalom szépségeinek és értékének megismertetése és megkedveltetése; olcsó, szegények részére egész- és féltandijmentes különféle praktikus irányú kurzusok létesítése és fenntartása. Már is elérte, hogy Máramarosszigeten a „zsidó“ szó új, tiszteletreméltó tartalmat kapott.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP legutóbbi közgyűlésén dr. Fischer Gyula elnökle alatt elhatározta, hogy az idén 1000 szegénygyermeket részesít a nyári üdülés áldásában. Ezenkívül dr. Hevesi Simon indítványára elhatározta, hogy igyekezni fog azokat az osztrák zsidó gyermekeket is elhelyezni, akik csak rituális koszt mellett akarják Öfelsége a király által megindított nagy nyaraltási akciót igénybe venni. A szünidei gyermektelep működése mindenképp megérdemli a magyar zsidóságnak legmesszebbmenő támogatását.

HALÁLOZÁSOK. Dr. *Goldfahn* Henrik topolyai kerületi főrabbi életének 73. évében elhunyt. A nagytudományú főrabbi mindenkor hűséges és szerető gondozója, jóságos istápolója volt a vezetésére bízott hitközsg és hozzája tartozó kerület lelki életének. Számos munkát hagyott hátra.

A híres szikszói főrabbinak özvegye, *Ehrenfeld* Saulné a napokban elhunyt. A matrónát a nagy gaon hitvesének kijáró tisztelettel temették.

Ádám László, a cs. és kir. 52. gy.-e. önkéntese a katonai szolgálata alatt szerzett betegségében, élete 21-ik évében rövid szenvedés után Kiskunhalason elhunyt. A fiatal hőst nagy részvéttel temették.

ABÁDI IMRE ÉS JÁVOR BELLA INTERNÁTUSA

A FŐVÁROS EGYETLEN
IZR. DIÁKNEVELŐ-INTÉZETE,

melyben a rendes tanulmányok mellett a vallásos nevelésre is súlyt helyeznek. — Zene és nyelvoktatás. — Prospektust kívánatra küld. — Bentlakók előjegyzése május elseje óta folyik.

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 11.

DR. WALTER

szemináriuma, Budapest, VIII., Rákóczi-út 51. szám
Telefon: József 23-99. Méltányos feltételek mellett vállal előkészítést középiskolai vizsgálatokra. Külön
:: esti és hólgytanfolyam ::

A MAGYAR ÁLTALÁNOS KÖSZÉNBÁNYA R.-T. közgyűlése egyhangúlag elhatározta, hogy a részvénytőkét 20 millió koronára emeli fel. A 72 millió korona nyereségből részvényenként 46 korona osztalékot fizet.

AZ URIKÁNY-ZSILVÖLGYI KÖSZÉNBÁNYA R.-T. közgyűlése elhatározta, hogy a 3.37 millió K nyereségből 22 K (11%) osztalékot fizet és elhatározta, hogy az Általános Köszénbányával létesített érdekközösségből kifolyólag a részvénytőkét 16 millióról 20 millióra emeli fel.

A MAGYAR JELZÁLOG HITELBANK rendkívüli közgyűlése elhatározta az alaptökének 66 millióra való felemelését.

A GANZ ÉS TÁRSA—DANUBIUS GÉP-, VAGGON-ÉS HAJÓGYÁR R.-T. közgyűlése elhatározta, hogy a szelvények ez év június 1-től részvényenként 160 koronával váltanak be. A közgyűlés felhatalmazta az igazgatóságot 20 millió korona névértékű kölcsönkötvényt kibocsátására.

A „GIZELLA“ GŐZMALOM R.-T. elhatározta alaptökének 6 millióra való felemelését.

A FABANK TŐKEEMELÉSE. A Magyar Fakereskedők Hitelintézetének igazgatósága elhatározta az intézet alaptökének 40 millió K-ról 72 millió K-ra való felemelését.

A CS. KIR. SZAB. WIENER BANK-VEREIN a napokban tartotta rendes közgyűlését, mely elhatározta, hogy 23.295,348.18 K tiszta nyereségből osztalék fejében részvényenként 34K = 8¹/₂% fizetessék.

SLAVONIA FAIPAR R.-T. az alaptökének 10,000 darab egyenként 200 K n. é. új részvény kibocsátása által 4 millió K-ról 6 millió K-ra való felemelését határozta el.

A CSERZŐKIVONAT R.-T. 1918 április 25-én tartott közgyűlésén részvényenként 10% osztalék kifizetését határozta el.

Száj-és fogápolásra kitűnő a
Födormentha-Lysoform

SÁROSPATAK. Az „El...m-kodex“ és „Ja...e-kodex“ csak rövidítve, első kezdőbetűikkel fordult elő Fischer Fülöp főrabbi eredeti kéziratában. A nyomdai korrektor azonban, úgylátszik, a gyengébbek kedvéért teljesen kiírta a neveket, nem is sejtve, hogy a rövidítés szándékos, és vallásos kegyeletből ered.

SZEGED. A Reményre lehet félévenként is előfizetni. A kiadóhivatal címe: Budapest, IV., Magyar-utca 3.

Telefon :
25-02 és 66-97

Telefon :
25-02 és 66-97

MAGYAR ÉLELMISZER
SZÁLLÍTÓ RÉSZV.-TÁRSASÁG
Budapest, IX., Tóth Kálmán-utca 8-10. szám.
Fiókok: Wien, Berlin, Breslau stb.

A társaság működési köre:

1. HŰTŐHÁZ. A modern technika eddig elért vívmányainak felhasználásával berendezett hűtőházban bárki tetszés szerinti időre mindenféle élelmicikket hosszabb ideig kifogástalan minőségben eltarthat, mérsékelt díjtételek mellett.
2. JÉGGYÁR. Tartós kristályjeget termel.
3. KIVITELI OSZTÁLY. Mindenféle hazai élelmicikket bizományi értékesítésével foglalkozik.
4. SZÁLLÍTÁSI OSZTÁLY. Fuvardíjkezdvevényeket folyósít.
5. GYŰJTŐFORGALOM. Az élelmicikkek pontos és olcsóbb szállítása érdekében Budapest-nyugati p.-u., Budapest-Józsefváros, Wien-Stbhf és Berlin állomásokra élelmiszer-gyűjtőforgalmat tart fenn.

Az

Apolló citrom-tablettából

egy tablettát tökéletesen elegendő teához, melytől a tea zamatos savanyúságot nyer

Az

Apolló citrom-tablettát

nemcsak teához, hanem mindenütt, ahol citromot használtak fel, lehet használni, sőt salátához ecet helyett nagyszerűen lehet alkalmazni. 1 doboz, melyben 25 tablettát van, ára 2 korona

Az

Apolló citrom-tabletta

mindenütt kapható. Ott, ahol bevezetve nincs, az érték és 60 fillér porto előzetes beküldése ellenében szállítjuk

PHARMACIA

Budapest, VII., Dembinszky-u. 4/K. sz.

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12. szám

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Rott József és neje Róza kiházasítási alapítványa” kamataiból folyó évben esedékes 800 korona kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre az összegre az alapító Rott József testvéreitől, vagy neje, szül. Netter Róza testvéreitől egyenes ágon leszármazó izr. vallású nők pályázhatnak, kiknek a rokonság igazolására alkalmas okiratokkal felszerelt kérvényeiket f. é. június hó 15-ig kell az alulírott előljárósághoz benyújtani.

A pályázatra vonatkozó felvilágosítás a hitközség titkári hivatalában, a délelőtti hivatalos órák alatt nyerhető.

Budapesten, 1918. évi május hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

TRIZNYA JÓZSEF

díszcsizmaspecialista, francia cipész.

Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. sz.

CSATÓ ISTVÁN női ruha
divatterme

Budapest, IV., Gróf Károlyi-utca 5. (Múzeum-
körút sarok.)

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas” gyorsdaráló a jelenkor legjobb és legolcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, búzát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás és postaszállítási költség 642 K. Árjegyzék ingyen és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,

Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

Elsőrangú fűzőszalon, legjobb minőségű és szabású fűzők

SZLOVÁK OTTÓNÉ

Budapest, VIII., Népszínház-utca 53. sz., U. em. 2. (Lift.)

HELLINGER

préciziós-órák a legjobbak

Kapható Budapest, V., Nádor-utca 3.

Ékszer-occasio.

Ékszer-occasio.

KOVÁCS ANNA Elsőrendű női
ruhadivatszalon

Budapest, IV. ker., Harisbazár 5. sz., II. 2.

Telefon 177-50.

Telefon 177-50.

A legelegánsabb angol és francia divatcipők csak

GULYÁS PÁL főúri cipésznél
készülnek

BUDAPEST, IV., KAPLONY U. 3. (Gr. Andrássy-palota.)

Régi könyvtárakat megvásárol **SCHLESINGER JÓZSEF**
Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszálakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerrel **Pollák Sarolta** kozmetikai intézete Andrássy-út 38. I. (Párisi árúházzal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi. SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzölés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, miltesszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

Kézzel hímzett vagy előrajzolt HORVÁT ÁKOS

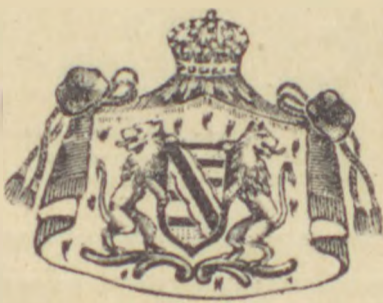
divatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, valamint függönyök, vitrageok, ágy- és asztalterítők, kertipárnák és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletemben.

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fióközleteim: IV., Vámház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

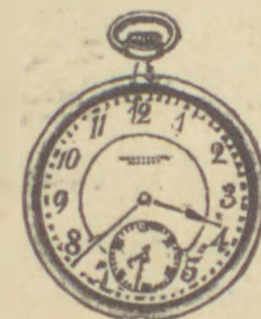
• CHRONOGRÁPH
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hang-
szerre becserélünk vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontái: tvilimszőnyegek, régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábuk.

==== Kövesiné =====

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

Lisztes József

szücsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dúsan felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárú és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

Mindenki főzhet

==== pipereszappant

könnyű módszerrel, utasításunk szerint, Carboninnal, pontos utasítást küldünk, kockázat kizárva. 1¹/₂ kg szappanhoz Carbonin és illatosító 7 K. Mosószappanhoz, lúgkészítéshez előírás 3 K. — Kapható Honvéd-drogéria, Budapest, I., Attila-körút 2. Török-gyógyszertár, Király-utca 12.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci-utca 27., 33. (Piarista-palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-, ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnir-dísz tárgyak

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT EURÓPA SZÁLLODA KÖSER ÉTTERMEI NAGYMEZŐ-UTCA 9. SZERKESSEN-U. SAROK

Kitünő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. ===== PFEIFER

FOGAK

szájpad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít:

GROSSMANN S. és fogorvos: dr. KÁLI H. P. Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet. Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órá-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

:: Budapest ::
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Telefon 15-51

SALZER J.

Telefon 15-51

:: Papírszalvéta-gyár ::
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLÓ S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.
:: TELEFON: JÓZSEF 38-89. ::

Zelizyné Rady Adél

női divatműterme

Budapest, IV., Kecskeméti-u. 13.

Telefon: József 34-67. szám.

Képkerepező GOLDNER,

Budapest, V. kerület,
Gizella-tér 4. szám.

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garáncálók-
„Marion” szőrvesztő ára 15 K, „Marion” fehéritő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.

Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.

Telefon: József 49-51.

ÉKSZERÉSZ, ARANY- ÉS EZÜSTMŰVES ADLER J.

VESZEK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemesköve-
ket vagy platinát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR;

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.

TELEFON: 37-19.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.

Telefon: József 64-07.

Nagyothallóknak nélkülözhetetlen a világhírű akusztik- hallókészülék

DEUTSCHE AKUSTIK-GESELLSCHAFT

magyarországi raktára

Transzformáció a legkövetesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
hatatlan speciálitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
összel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélsebb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fiókküzet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátul betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitünőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböz-
tetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészies kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészies munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

HATSCHÉK és FARKAS

BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78Szemüvegek,
orrcsíptetők

orvosi rendeletre is.

Optikai
cikkek.:: Teljes ::
mozgószínház-
berendezések.**ELESETT HŐSÖK**

exhumálását és hazaszállítását teljes szavatosság mellett legolcsóbb díjakkal, engedélyek megszerzésével eszközli:
STARK J. hat. engedélyezett irodája
Budapest, VII. ker., Rákóczi-út 64. szám.

Mielőtt
rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikkek, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban árak
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

Jogi és államszámvitelivizsgálatokra felelősséggel előkészítünk. Vidékieknek spe-
ciális jegyzeteinket előre kiküldjük.**SZONTAGH DONÁT**

jogi szeminárium. — Budapest, IV., Váci-utca 51. szám.

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17.
Alapítva 1878. Telefon 13-76.

Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. műlábak, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, haskötők, gummigörcsérharis-
nyák, ludtálpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ön-
hajtókocsik rokkantak és amputáltak részé e. Villanyozó-készületek,
valamint az összes betegápolási cikkek nagy választékban, eredeti
gyári árak mellett

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) . **K 15** kilónként
elsőrendű marhahúsból (félszáraz) **K 13** kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Sziv-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

**Magyar
törlő-
gummi**

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEJEGYE:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, árúházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Villanyvilágítási zavarokat azonnal megszüntet, lakás-
berendezéseket készít

„Kuprum“ műszaki iroda

Budapest, VI. kerület, Gyár-utca 2. sz.
Telefon: 157-71, 157-72.
Fémdrótlámpák. Félfwattos lámpák.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár
teljesen új fejjel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1-60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné, Budapest, Bálvány-utca 8.

Őkir. Fensége Mária orleánsi hercegnő kam. szállítói

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

BORDI F. IMRE **S** ZÜCSMESTER

S

BUDAPEST, VI., Ó-UTCA 11. SZÁM.

Fényképező gépek és teljes felszerelés jutányos áron beszerezhetők

Kérjen árjegyzéket!

WANAUS JÓZSEF

fényképészeti szaküzletében
Budapest, IV., Sütő-utca 5. sz.

VIZSGÁKRA

magántanulókat gyorsan, felelősséggel készít elő a

Zsoldos-tanintézet

Budapest, VII., Dohány-utca 84. Telefon: 32-40.

A középiskola összevont tananyaga megrendelhető

Elesett hősök exhumálását, a tetem hazaszállítását kiváló sikerrel, méltányos áron végrehajtja. a katonai és politikai hatóságok engedélyét gyorsan és biztosan megszerzi Magyarország első, kitűnő összeköttetésű szakintézete, mely e téren páratlan eredményeket tud felmutatni.

Első Exhumáló és Hullaszállító-Vállalat

Budapest, VII. kerület, Almássy-tér 10. szám.

Főrabbiási referenciák t. ügyfeleink rendelkezésére állanak.

ELSNER OSZKÁR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-U. 52. sz.

ENGLER SAMU

BUDAPEST, VI., ARADI-UTCA 1.

Elvállal mérték szerinti férfi és női kosztümöket, valamint átalakításokat legmodernebb divat szerint, elsőrendű munka.

80 fillér portóköltség előzetes beküldése ellenében küldöm vidékre ingyen és bérmentve 2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNKA-értesítőmet.

BERCZI D.
VÁNDOR

Budapest, VI., Deseffy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. Régi vevőim részére szívesen küldök kiválasztásra.

FIATALOS, ÜDE ARCBŐRT

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teint-hibát, ú. m. mitesszer, pattanás, sárgafolt, ránc, orrvörösség, likacsos, hervadt, pettyhüdt bőrt, a dr. Kayserling-féle szépitőszert. A kúra egyszerű, otthon végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után az arc bőr ragyogó szépségben, gyermeki üdeségben és tisztaságban pompázik. 1 üveg 15 K bérmentve. Diszkrét szétküldés utánvétellel, vagy az összeg előzetes utalványozása ellenében.

Gyár: HIVARYON & Co. — Szétküldési hely: GROSS ANTAL, Budapest, VIII., József-körút 23/1.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés

Telefon: 15-38

SCHLESINGER ÉS TÁRSA

Budapest, V., Kálmán-u. 14.

BABAJAVITÁS

és játékvásár. Babagyár, Budapest, VII., Szegényház-tér 11.

KERTÉSZ MÓR

órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.

Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, aranyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálogjegyet

Telefon 95-48

Perzsaszőnyegegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gummiárúk és kötszerek nagykereskedése, BUDAPEST

VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám

Telefon: 163-85

Telefon: 163-85

FEMINA

MARTON NŐVÉREK

divat-szalonya

Budapest, IV., Haris-bazár 6.

A szenzációs modellek megőrzése

Eredeti bluz-, ponyola-, ruha-, jupe-
penkreációk saját tervek szerint.

Exhumálásokat

az összes európai harcterekről legszolidabb felkérések mellett anyagi

kezességgel eszközölünk

SZENDE ES SZABÓ

elsőrendű exhumálási vállalata

Telefon: 31-02

Budapest, VII., Károly

király út 4. szám

Telefon: 31-02

Elsőrendű szakintézet